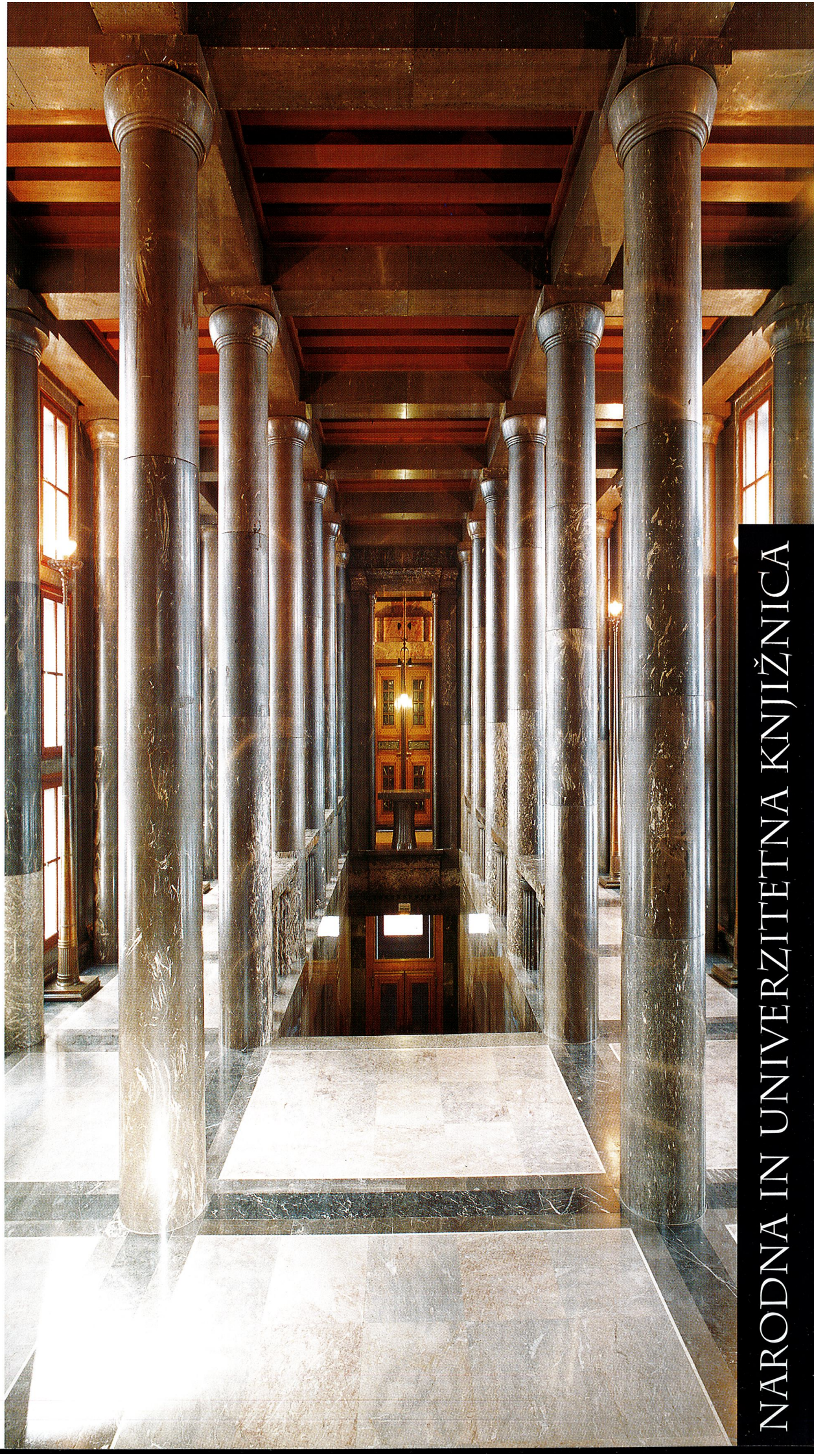

LJUBLJANA

KNJIŽNIČARŠKE NOVICE

LJUBLJANA

16

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

430306

KNJIŽNIČARSKE NOVICE

oktober 2005

Knjižničarske novice 15(2005)10
ISSN 0353-9237

Izdala in založila: *Narodna in univerzitetna knjižnica*
Turjaška 1
1000 Ljubljana
telefon (01) 2001 174, 2001 176, 2001 110
<http://www.nuk.uni-lj.si/>

Za knjižnico: *mag. Lenart Šetinc*
Odgovorna urednica: *Barbara Bračič Fabjančič*
Uredniški odbor: *dr. Melita Ambrožič, dr. Silva Novljan, dr. Maja Žumer*

Naslovnico oblikoval: *Aleksij Kobal*
Fotografija na naslovnici: *Goran Bertok*
Tisk: Tiskarna Littera picta, d.o.o.

Naklada: 400 izvodov. Naročnino, naročila in odpovedi pošiljajte pisno do 15. januarja za tekoče leto na naslov uredništva. Prejetih tekstov ne lektoriramo in ne honoriramo. Razmnoževanje ni dovoljeno.

Naslov uredništva: NUK, Informacijski center za bibliotekarstvo, za »Knjižničarske novice«, Turjaška 1, 1000 Ljubljana. Prispevke lahko pošiljate tudi na disketah ali po elektronski pošti: knjiznicarske-novice@nuk.uni-lj.si

SPLOŠNE KNJIŽNICE

V NAČRTOVANJU RAZVOJA BODO MORALI STANDARDI NADOMESTITI PRAVILNIK

1. Značilni kazalci splošne knjižnične dejavnosti v letu 2004

Dostopnost splošne knjižnične dejavnosti

- V knjižnični mreži je 77,41% realiziran načrt mreže krajevnih knjižnic in 40,02% načrt ureditve postajališč potujočih knjižnic.
- Odprtost: 611 sekund na prebivalca.
- Prostor: 38 m² na 1000 prebivalcev.
- Čitalniški sedeži: 2,5 sedežev na 1000 prebivalcev.
- Dostop do interneta: 0,34 računalnikov na 1000 prebivalcev.
- Računalniki za uporabnike: 0,47 na 1000 prebivalcev.
- Knjižnično gradivo: 4.204 enot na 1000 prebivalcev.
- Knjižnično gradivo za mladino: 7.867 enot na 1000 mladih prebivalcev.
- Neknjižno gradivo: 0,26 enot na prebivalca.
- Dostopnost knjižnične zbirke v lokalnih računalniških katalogih: 89 %.
- Dostopnost knjižnične zbirke v prostem pristopu: 85%.
- Prirast knjižničnega gradiva: 233 enot na 1000 prebivalcev.
- Prirast knjig za mladino: 436 enot na 1000 mladih prebivalcev.
- Prirast neknjižnega gradiva: 23,28 enot na 1000 prebivalcev.
- Strokovni knjižničarski delavci: 0,38 delavca na 1000 prebivalcev.

Uporaba splošne knjižnične dejavnosti

- Člani: 266 na 1000 prebivalcev (med njimi 75 mladih do 15. leta starosti).
- Obisk: 4,44-krat na prebivalca.
- Obisk na uro odprtosti knjižnice: 26 obiskovalcev.
- Izposoja knjižnične zbirke: 2,84 krat.
- Izposoja na člana: 44,83 enot knjižničnega gradiva.
- Izposoja na dom na obiskovalca: 3,88 enot knjižničnega gradiva.
- Izposoja na prebivalca: 11,93 enot knjižničnega gradiva.
- Izposoja gradiva po vsebini: 53,59% leposlovje, 46,41% strokovno gradivo.
- Izposoja na knjižničarja: 31.342 enot knjižničnega gradiva.
- Izposoja na zaposlenega: 24.551 enot knjižničnega gradiva.
- Izposoja na uro odprtosti knjižnice: 70 enot knjižničnega gradiva.
- Prireditve: 40 na izposojevališče.
- Obisk prireditve: 35 obiskovalcev na eno prireditvev.

Stroški splošne knjižnične dejavnosti

- Delovanje knjižnice: 4.336 SIT na prebivalca.
- Delovanje knjižnice: 16.292 SIT na člana.
- Obisk: 977 SIT na obiskovalca.
- Izposoja gradiva: 363 SIT na izposojeno enoto knjižničnega gradiva.
- Nakup gradiva: 4.318 SIT povprečna cena kupljene enote knjižničnega gradiva.
- Nakup gradiva: 820 SIT na prebivalca.
- Plače: 2.298 SIT na prebivalca.
- Izobraževanje knjižničnih delavcev: 39 SIT na delavca ali 81.805 na knjižničnega delavca.

Tabela: Indeks rasti nekaterih značilnih dejavnikov knjižnice v letu 2004 na doseženo povprečje leta 2000 (minimalni normativi Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe)

Dejavniki (Standardi)	Leto 2000 (Pravilnik normativ)	Leto 2004 (indeks)
Knjižnično gradivo (na preb. 4 enote)	3,7 enote	103
Neknjižno gradivo (na preb. 0,4 enote)	0,3 enote	80
Prirast knjižničnega gradiva (na 1.000 preb.400 enot)	200 enot	116
Prirast neknjižnega gradiva (na 1.000 preb. 40 enot)	22 enot	94
Gradivo v prostem pristopu	75 %	113
Število strokovnih delavcev (na 1.000 preb. 0,50 delavca)	0,37	103
Površina knjižnice (na 10.000 preb.)	300 m ²	127
Čitalniški sedeži (na 1.000 preb. 5 sedežev)	2	125
Računalniki za uporabnike (na 1.000 preb.)	0,25	188

V teh pogojih dela posvečajo knjižnice večino delovnega časa in materialnih sredstev razvoju splošne knjižnične dejavnosti, manj kot bi bilo potrebno pa pripravi posebnih vsebin (npr. domoznanskim zbirkam, zbirkam neknjižnega gradiva, informacijam javnega značaja) in storitvam za posebne skupine prebivalcev (npr. za etnične skupine, za skupine z bralnimi težavami, za vseživljenjsko učenje in druge). Posamezne primere strateškega razvijanja posebnosti znotraj splošnega že srečujemo, a tudi vzorčni primeri se težko posplošijo in razširijo v takih pogojih dela. Izstopajoča ovira pri razvoju je še zmeraj prostor, kjer pa vzrok ni le premajhna kvadratura, ampak na več lokacij znotraj priporočenega območja razdrobljena površina, pogosto pa še nefunkcionalna. To zmanjšuje tudi učinkovitost kadrovskega normativa in potreba po novih zaposlitvah je še zmeraj prisotna v vseh knjižnicah. Obisk in izposoja se večata v skladu s potrebami okolja, znotraj te obremenitve pa zaposleni ne morejo razvijati storitev: informacijsko opismenjevanje, razvijanje bralne kulture, pripravo informacij iz lokalnega okolja in globalnega sveta, ki bi jih razbremenile pri splošnem svetovalnem delu in pomoči pri izposoji gradiva in s čimer bi se povečala kakovost uporabe knjižničnega gradiva in informacij.

Knjižnična dejavnost še tudi ni uspela realizirati slogana »knjiga do bralca«, kljub intenzivnemu prizadevanju opiranja novih postajališč potujoče knjižnice. Pri tem knjižnice ovira najprej pomanjkanje sredstev za nakup bibliobusa, za katerega se občine, kljub polovični pomoči države in primerljivi kakovosti delovanja s krajevno knjižnico, zelo težko odločajo. Druga ovira pa je premajhen prirast knjižnične gradiva, ki ne omogoča, da bi novosti prišle do vseh izposojevališč. Enakost kakovostne dostopnosti knjižničnega gradiva se z večanjem posebnih potreb prebivalcev

(npr. staranje prebivalstva, slepi, slabovidni, gluhi, naglušni, bralne težave; disleksija, avtizem, razvijanje pismenosti za razumevanje in uporabo novih medijev in podobno) prej odmika kot uravnava, tudi na rovaš založniške ponudbe, ki sporočil za tovrstne potrebe ne ponuja

Neurejeni pogoji ovirajo sodelovanje knjižnic pri projektnem delu in pri dogovarjanju za razdelitev nalog, pa tudi pri pridobivanju lastnih sredstev z nadstandardno ponudbo (npr. tematsko iskanje po naročilu, kurirska služba za izposoje in vračanje gradiva in podobno), s katerimi bi hitreje posodabljale zbirko in storitve. Ker jih po rasti obiska in izposoje sodeč ta hip še ne ogroža konkurenca (internet, druge informacijske službe, zasebni biblioservisi), še zmeraj vztrajajo v večini primerov pri ustaljenih obrazcih vodenja in upravljanja knjižnične dejavnosti. Stroka in stvarnost pa jih vseeno že dolgo opozarjata, da bodo morale k razvoju več prispevati tudi same, kar pomeni več pozornosti nameniti enakosti dostopnosti knjižničnih storitev, gospodarnosti in kakovosti organizacije in delovanja.

Uporabljeni viri:

- Novljan, S.: Splošne knjižnice. Poročilo za leto 2004.- Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, 2005
- Standardi za splošne knjižnice.- Nacionalni svet za knjižnični dejavnost, 21. april 2005
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. - Uradni list RS, 2003, št.73.
- Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. - Uradni list RS 2003, št. 29.

dr. Silva Novljan
Narodna in univerzitetna knjižnica

IZOBRAŽEVANJE

SLOVENSKI DOMOZNANCI NA IRSKEM

študijsko potovanje

Zadnje dni septembra smo se domoznanci in iz slovenskih območnih knjižnic udeležili študijskega potovanja na Irsko. Namen obiska je bil predvsem od blizu pogledati, kako irski kolegi skrbijo za svoje domoznanske zbirke, njihovo hrambo, digitalizacijo in prezentacijo.

Oboroženi s podatki o irskih knjižnicah, ki smo jih našli na njihovih spletnih straneh, smo se v soboto, 24. septembra na Brniku vkrcali na letalo za Dublin, kamor smo prispeli v večernih urah.

Mesto nas je presenetilo, saj v njem skorajda ni najti visokih blokov, ki bi zakrivali pogled na zgodovinske stavbe, kot so Trinity College, Carinarnica ali stolnica Sv. Patricija. V zadnjih desetletjih se je Dublin znebil podobe zanemarjenosti in preprostosti in se razvil v sodobno mesto, ki ima sloves najprijetnejše evropske prestolnice. Najživahnejši predel je danes Temple Bar, kjer ponujajo pivski lokali in kavarnice z mizami na prostem 24-urno zabavo. Po nedeljskih ogledih (ki jih je za nas pripravil mag. Branko Goropevšek) smo si tukaj tudi mi privoščili požirek Guinnessa, vroč viski ali irsko kavo, prisluhnili uličnim muzikantom in umetnikom ter poklepetali z domačini.

S strokovnim delom našega popotovanja smo pričeli v ponedeljek na sedežu Library Council-a, ki se v blagozvočnem irskem jeziku imenuje *An Chomhairle Leabharlanna*. Library Council je bil ustanovljen z Zakonom o javnih

knjižnicah leta 1947 in je državno telo, ki svetuje ministru in lokalnim vodstvom, nudi strokovno pomoč pri razvoju knjižnične službe ter skrbi za promocijo in pospeševanje knjižničnega sodelovanja.

Sprejela sta nas pomočnika direktorice Brendan Teeling in Annette Kelly. Uvodoma sta nam predstavila irsko organizacijo knjižničarstva, ki se v marsikaterem pogledu razlikuje od slovenskih izkušenj. Irsko knjižnično službo zagotavljajo lokalna vodstva, običajno okrajni sveti ali korporacije, ki so neodvisni, zato je njihova knjižnična politika in praksa različna po okrajih. V deželi je 32 knjižničnih služb, ki skrbijo za 345 podružničnih knjižnic in 9 bibliobusov, letno pa jih obiše 12 milijonov ljudi. Na nacionalnem nivoju ima odgovornosti Ministrstvo za okolje, dediščino in lokalno upravo, ki zagotavlja tudi podporo za razvoj novih knjižnic.

Po kratkem pregledu zgodovine irskega knjižničarstva smo z zanimanjem prisluhnil njihovim izkušnjam pri oblikovanju portala *Ask About Ireland*. Zgrajen je bil na osnovi strategije ministrstva za digitalizacijo in online prezentacijo pomembnih gradiv iz irskih splošnih knjižnic. Portal prinaša informacije, dokumente in slike iz irskih spletnih knjižnic, muzejev in arhivov; odgovarja na vprašanja o irski družbi, ljudeh in krajih, o naravni dediščini in načinu življenja ljudi na otoku; pripoveduje zgodbe o Irski včeraj in danes: o njenih mitih, zgodovini, kulturi, literaturi...

Izkušnje Ircev na tem področju so nas še posebej pritegnile, saj jih bomo lahko s pridom uporabili pri pripravi podobnega projekta - spletno informacijskega sistema KAMRA, ki smo ga pričeli realizirati v letu 2004, k sodelovanju pa povabili muzeje, arhive in druge lokalne kulturne ustanove.

Popoldan je bil namenjen obisku Dublin City Library & Archive, ki - kot pove že njeno ime - združuje pod eno streho knjižnico in arhiv. V bogatih zbirkah arhiva hranijo dragocene srednjeveške dokumente in druge arhivske dokumente, knjižnica pa se ponaša s t.i. dublinsko in irsko zbirko. Pravi domoznanski biseri so njihovi dublinskimi tiski, pa tudi dragocenosti kot so redke izdaje del slavnih Dublinčanov: Williama Butlerja Yeatsa, Jonathana Swifta, Samuela Becketta, Jamesa Joycea ali Oscarja Wildea.

Ustanova, ki se od leta 2003 nahaja v prenovljenih prostorih, gradi na sinergiji med arhivskimi in knjižničnimi zbirkami, kar omogoča enostaven in hiter dostop do gradiva za raziskovanje tem, vezanih na lokalno skupnost. Tak pristop je vsekakor velika pridobitev za bralce, saj lahko v skupni čitalnici hkrati pregledujejo knjižnične zbirke in zbirke arhiva.

Ponedeljkov popoldan smo zaključili z obiskom slovenske ambasade na Nassau Streetu, kjer nas je gostoljubno sprejel slovenski veleposlanik na Irskem mag. Franc Mikša. V prijetnem klepetu ob izvrstnem irskem pecivu smo dobili odgovore na marsikatero vprašanje o Ircih, njihovem jeziku, navadah, kulturi, politiki in gospodarstvu, veleposlanik pa nam je predstavil tudi sodelovanje med državama na kulturnem področju.

Naslednje jutro smo se poslovili od Dublina in se z vlakom odpeljali proti Ennisu, mestu v okraju Clare, ki leži na zahodni irski obali. Na upravi knjižnice (Clare County Library) nas je sprejel Noel Crowley s sodelavci in nam predstavil knjižnico in njihovo dejavnost, nato pa smo si gledali še domoznanski center (Local Studies centre), knjižnico Valera ter muzej Clare.

Knjižnica v okraju slovi po svojem delu na področju digitalizacije in prezentacije domoznanskih vsebin. Tukaj so bili med prvimi, ki so si za cilj zastavili razširiti

zavedanje javnosti o domoznanskih virih za lokalne študije v okraju Clare ter omogočili njihovo čim lažjo dostopnost. Že leta 1995 so knjižničarji ustanovili neodvisno organizacijo Clare Local Studies Project (CLASP), ki pripravlja ter izdaja tiskane in online publikacije z domoznansko vsebino (dostopne so na spletni strani knjižnice

www.clarelibrary.ie.) K sodelovanju so pritegnili mlade ljudi iz okraja in jim s tem omogočili pridobivanje delovnih izkušenj ter znanj z različnih področij. V zadnjih letih imajo zelo pozitivne izkušnje tudi s prostovoljci, ki so se javili z vseh koncev sveta in jim pomagali pri vnosu vsebin na svetovni splet.

Za svoje delo so leta 1998 prejeli posebno nacionalno nagrado za lokalno iniciativo FÁS Award.

Nad delom, entuziazmom in rezultati knjižničarjev v Ennisu smo bili navdušeni. Posebej pa so nas presenetili z izredno toplim sprejemom na upravi knjižnice, v Mestnem svetu ter s

programom, ki so nam ga gostitelji pripravili za naslednji dan. Popeljali so nas na ogled podružnične knjižnice v Sixmilebridgeu, ki so jo - zanimivo uredili v prostorih nekdanje cerkve, obkrožene s pokopališčem. Sledil je ogled čudovitega muzeja na prostem Bunratty Castle and Folk Park, gobova juhica in angleški sendviči v lokalni gostilni ter slovo od prijaznih knjižničarjev v Ennisu, ki so nam zagotovili, da nam bodo nekoč vrnili obisk in prišli v Slovenijo.

Vsem, ki smo obiskali Irsko, so ostali topli in neizbrisni spomini na deželo in njene ljudi. Izkušnje, ki so jih tako velikodušno podelili z nami, pa bomo - kljub nekaterim razlikam med slovensko in irsko knjižnično prakso - s pridom uporabili in vnesli v delo svojih domačih knjižnic.

Mira Jerenec in Tjaša Mrgole Jukič
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj

DIGITAL FUTURES 2005

Tečaj je potekal med 26.9. in 30.9. 2005 na *King's College London*, ki je del *University of London*. V okviru tečaja smo obiskali *National archives*, *Royal botanic gardens* in *National gallery*, kjer so nam predavali strokovnjaki za digitalizacijo arhivskih dokumentov in slikovnega gradiva. Kot gostujoča predavateljica je predavala tudi Shiela Anderson - direktorica *Arts and humanities data service*, ki deluje v okviru *King's College London*. Predavala nam je o smiselnosti in pomembnosti trajnega ohranjanja digitalnih virov.

Izpostavila bi predavanja na temo načrtovanja, vodenja in financiranja projektov digitalizacije in predavanja o trajnem ohranjanju digitalnih virov. Pri načrtovanju digitalizacije se najprej srečamo z razlogi zakaj NE digitalizirati: digitalizacija je draga, zahteva veliko časa in znanja; za digitalizacijo potrebujemo visoko zmogljivo računalniško opremo in tehnično podporo... Razlogov ZA digitalizacijo je veliko – najpomembnejši: lažji dostop do gradiva, trajno ohranjanje in zaščita gradiva.

Načrtovanje projekta digitalizacije vključuje selekcijo gradiva, ki ga želimo digitalizirati, pregled obstoječih tehničnih in kadrovske zmogljivosti ustanove, urejanje avtorskopравnih zadev, pripravo gradiva za digitalizacijo, pripravo meta podatkov, pripravo in oceno delovnih procesov in pa samo vodenje projekta, ki je ključnega pomena. In ne nazadnje - potrebno je poudariti tudi trajno ohranjanje digitaliziranega gradiva kot del projekta, ki lahko postane njegov najdražji del. Vodenje projekta zajema vse zgoraj naštetih naloge ter vodenje in usposabljanje kadrov za izvedbo projekta, pregled nad financami projekta, vodenje natančne dokumentacije o projektu in skrb za izvedbo projekta do pogodbenih rokov. Naloga vodje projekta je tudi zagotovitev »trajnosti« projekta,

kar pomeni, da je potrebno že med projektom zagotoviti finačna, tehnična in kadrovska sredstva, ki bodo na voljo za delovanje končnega produkta projekta po koncu le-tega.

Pri individualni predstavitvi tečajnikov sem predstavila naše digitalne zbirke, projekt digitalnega repozitorija, sodelovanje v TEL in projektu TEL-MEMOR ter digitalne zbirke, ki so še v pripravi. Predstavitev je bila sprejeta s pohvalami – predvsem po demonstraciji posameznih digitalnih zbirk in bibliografskih zbirk, ki so dostopne *online*. Naše dosedanje delo je bilo pohvaljeno in dano kot primer dobre strategije in vizije.

Mojca Šavnik
Narodna in univerzitetna knjižnica

MEDNARODNA SREČANJA

LIDA - LIBRARIES IN THE DIGITAL AGE

Dubrovnik – Mljet
30. maj do 3. junij 2005

LIDA je priznana mednarodna konferenca, kjer se zberejo strokovnjaki s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti iz vseh delov sveta. Namen konference je opozoriti na spreminjajočo se vlogo knjižnic in informacijskih sistemov in se osredotočiti na aktualne probleme in težave. Prva konferenca je bila leta 2000 in je bila sprva namenjena raziskovalcem, strokovnjakom s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti in drugim s tega področja. Organizirata jo Filozofska fakulteta J.J.

Strossmayer iz Osijeka in Rutgers University iz Združenih držav Amerike.

Letos so se odločili, da prvič k sodelovanju povabijo tudi študente bibliotekarstva in informacijske znanosti drugih fakultet, kar je bila odlična priložnost tudi za študente, ki želijo poleg Bobcats-a sodelovati še na kakšni drugi mednarodni konferenci, predstavnici slovenskih študentov sva bili tudi avtorici prispevka.

Letošnji temi sta bili »What Can Digital Libraries Do That Traditional Cannot? Or Do In Addition?« in »Building A Small Digital Library And Digital Library Network«.

Program se je začel v ponedeljek, 30.maja:

Christine L. Borgman (Depart. of Information Studies, UCLA, US) je v svojem prispevku z naslovom *E- science, information infrastructure and digital libraries* digitalne knjižnice definirala kot sisteme, ki podpirajo iskanje, uporabo, izdelovanje vsebin. Predstavila je nekaj primerov projektov. V povzetku pa zapisala, da je tehnična infrastruktura e-znanosti v izgradnji ter poudarila, da socialne aspekte infrastrukture e-znanosti (e-science) ljudje še vedno slabo razumemo.

Častni gost Robert M. Hayes iz USLA; US z *Analysis of circulation data for the UCLA Library:1997 through 2003* nam je predstavil kratek pregled analize podatkov o transakcijah pri izposoji v knjižnici UCLA v omenjenem obdobju. Na kratko je opisal pridobivanje kot tudi obravnavo podatkov ter komentiral rezultate te analize. Ena od ugotovitev raziskave je, da imajo izvodi z nizko izposajo vendarle velik pomen za namene raziskovanja.

Nato sta Monica Segbert-Elbertt in Rima Kupryte iz eIFL.net, Rim, Italija, predstavili prispevek *Collaborative management of e-resources - the eIFL.net*. Electronic Information for Libraries project: eIFL.net je krovna organizacije konzorcija, sestavljenega iz knjižnic v 50 državah v razvoju. Podpira široko dostopnost kvalitetnih elektronskih virov informacij za uporabnike knjižnic na področju izobraževanja, raziskovanja, vladnih organizacij, javne družbe, profesionalnega kadra.

Erda Lapp iz nemške Bochum University Library je predstavila prispevek z naslovom *The development of alternative e-publishing structures and the role of the library*. Osredotočila se je na BioMed Central's ter druge primere digitalnih "skladišč", kot so eDoc, ETH-E-Collection, eScholarship Repository, SHERPA, DAREnet,...

V torek, 31. maja, je bil prvi gost GARY-a MARCHIONI-ja, vabljeni predavatelj iz Univerze North Carolina at Chapel Hill, ZDA, s predavanjem *Practice and theory in digital libraries: the case of Open video*, ki je predstavil uporabniški vmesnik za iskanje po digitalnih video zapisih, ki so del digitalne knjižnice.

Po odmoru je sledil sklop predavanj, prvi gostje so bili iz nacionalne knjižnice Nove Zelandije s predavanjem *Collaborative models for provision of digital library services: experiences from the National Library of New Zealand*, ki so predstavili tri projekte, ki so potekali v letu 2004, in sicer MATAPIHI (okoli 50000 izbranih slik, zvokov ter drugih objektov iz zbirk arhivov, galerij, knjižnic in muzejev Nove Zelandije), EPIC (velik konzorcij, ki je sodeloval s komercialnimi dobavitelji podatkovnih zbirk) ter AnyQuestions?, ki je namenjen otrokom.

Sara McNicol iz University of Central England, Velika Britanija, je predstavila delovanje evalvacijskega pripomočka *eVALUED toolkit*, iz OCLC PICA pa je Vivien Cook predstavila *OpenWorldCAT in Netlibrary ebooks*.

V popoldanskem času je bilo najprej predavanje vabljenega predavatelja Bernarda Frischerja iz AOL, ZDA: *SAVE = Serving and Archiving Virtual Environments*, po odmoru pa še naslednji sklop predavanj, najprej Dennis Nicholson iz Centre for Digital Library Research, University of Strathclyde, Škotska s predavanjem *Managing the virtual future in a National Park: MoPARK, METS and More*, potem Susanna Prepeliczay iz University Bremen, Nemčija, ki je predstavila projekt *Elisad Gateway*: gradnja in vzdrževanje specializirane digitalne knjižnice za področje odvisnosti, alkohola, drog.

V sredo, 1. junija, je prvi predaval vabljeni predavatelj, sicer eden od organizatorjev ter predstavnik ameriške Rutgers univerze, Tefko Saracevis. Njegovo predavanje z naslovom *How were digital libraries evaluated ?* (obsežen prispevek je mogoče najti tudi v zborniku konference) je kritičen pregled skozi evalvacijske raziskave o delovanju digitalnih knjižnic.

Po odmoru je sledil naslednji sklop predavanj, ki sta ga začela slovenska predstavnik Mateja Šmid iz Fakultete za gradbeništvo in geodezijo ter Darko Majcenović iz NUKa, Ljubljana, s predstavitev *projekta re-USE*.

Elaine Peterson iz Montana State University, ZDA, je predstavila *User-centered evaluation of two digital libraries*, Rosemary Aud Franklin iz

univerze v Cincinnatiju, ZDA, pa *The problematic learning-object*.

Zvečer je bila organizirana predstavitev plakatov, kjer so nas nadvse uspešno zastopali tudi trije slovenski predstavniki, in sicer dr. Silva Novljan s *A small window a great view*, Jan Pisanski pod mentorstvom dr. Maje Žumer s plakatom *European national library web sites: an analysis* ter Darko Majcenović s *User-centred evaluation framework of digital repositories: re USE*

Poster dr. Silve Novljan je bil med nagrajenimi.

Po končani predstavitvi plakatov smo se v starem delu mesta družili ob srednjeveški živi glasbi, vinu in siru.

V četrtek zjutraj smo zapustili Dubrovnik ter s katamaranom odpotovali proti otoku Mljet. Program se je tam nadaljeval v popoldanskem času, najprej s predavanjem *The use of electronic resources by digital reference services*, avtor Jeffrey Pomerantz iz SILS, University of North Carolina at Chapel Hill, ZDA, potem pa je sledil popoldan s posebnim gostom, Bobom Hayesom. Zvečer je bil uradni zaključek konference ob slavnostni večerji.

V petek, 3. junija, smo zadnji dan začeli s tremi predavanji, najprej francoski predstavniki iz univerze Montpellier III Isabelle Rondeau in Lise Verlaet s predavanjem *The new digital documents: which perspectives for digital libraries?*, potem iz ZDA predavatelj Richard E. Stern iz Seton Hall University s predstavitev t.i. *Co-browsing at the reference desk*, kjer istočasno iščeta uporabnik ter bibliotekar, ter hrvaški predstavniki iz univerze v Zagrebu *Croatian Old Dictionary Portal (CRODIP)*. Po odmoru je bila še zadnja delavnica avtorjev Polone Vilar iz Univerze v Ljubljani ter Davida Bawdena iz City University v

Londonu z naslovom *Meet or manage?: user expectations of digital libraries*, kjer je bilo govora o tem, kaj uporabniki pričakujejo od digitalnih knjižnic, ali bi bilo dobro, da bi se oblikovalci digitalnih knjižnic prilagodili tem pričakovanjem.

Naj na koncu samo še opozoriva, da bo LIDA 2006 potekala od 29.5 - 4.6.2006 v Dubrovniku in na Mljetu. Informacije o konferenci lahko najdete tudi na spletni strani <http://www.ffos.hr/lida/>.

Razpisane teme so »Cultural and social effects and place of digital libraries« ter »Building a digital library for children and young adults«

Maja Miklič in Maja Blažič
študentki na Oddelku za bibliotekarstvo,
informacijske znanosti in knjigarstvo,
Filozofska fakulteta v Ljubljani

iPRES - MEDNARODNA KONFERENCA O TRAJNEM OHRANJANJU DIGITALNIH OBJEKTOV

Goettingen, Nemčija
15. do 16. september 2005

Mednarodna konferenca o trajnem ohranjanju digitalnih objektov (*International Conference on Preservation of Digital Objects - iPRES*), ki je potekala v Goettingenu od 15. do 16. septembra, je bila po kitajski Delavnici o trajnem ohranjanju elektronskih virov (*Chinese-European Workshop on Digital Preservation, Beijing 2004*) druga v seriji mednarodnih konferenc na tem področju. Organizator konference, Goettingenska Državna in univerzitetna knjižnica, ki slovi s svojo dragoceno zbirko ca 125.000 knjig iz 16. do 18. stoletja, predvsem s področja naravoslovja, je bila pravišnja institucija za organizacijo

tovrstnega dogodka. Ta namreč, v sodelovanju z univerzitetno knjižnico ameriške Univerze Cornell, sistematično digitalizira celotni fond s področja matematike, ki znaša ca 5000 knjižnih enot. Čas konference je bil vsebinsko in časovno usklajen z najpomembnejšo evropsko mednarodno konferenco s področja raziskav in razvoja digitalne knjižnice ECDL (*European Conference on Research and Advance Technology on Digital Libraries*) 2005, ki je potekala od 18.-20. septembra na Dunaju in o kateri bomo poročali v naslednji številki Knjižničarskih novic.

Konferenca iPRES se je osredotočila na tri področja, ki so bila predstavljena v ločenih sklopih, in sicer: politika trajnega ohranjanja elektronskih virov; tehnični vidiki delovnih procesov (eng. *technical workflows*) v elektronskih arhivskih sistemih; ter problematika arhiviranja spleta. V dodatnem sklopu, na koncu konference, je bil predstavljen razvoj na področju trajnega ohranjanja elektronskih virov. Za uvodna predavanja sta poskrbela direktorica nemške nacionalne knjižnice, Elisabeth Niggemann in programski direktor digitalne knjižnice Univerze Harvard, Stephen Abrams. V nadaljevanju članka bo podan kratek pregled vsebine konference.

Elisabeth Niggemann je v svojem uvodu v trajno ohranjanje digitalne dediščine poudarila, da mora vsaka generacija ponovno ustvariti svojo preteklost, sedanost in prihodnost. Pri tem lahko prihodnost gradi le, če spozna svojo preteklost. Kulturna dediščina, ki jo sestavljajo tudi digitalni objekti z vseh področij znanosti, je del naše preteklosti in del našega kolektivnega spomina. Če si sedaj ne bomo prizadevali, da ohranimo elektronsko dediščino za prihodnost, bo ta za vedno izgubljena. Poudarila je, da morajo biti vsa naša prizadevanja osredotočena na uporabnika. Uporabnik prihodnosti bo od naših storitev zahteval predvsem izčrpnost ohranjenih vsebin, njihovo

verodostojnost in obstojnost, dostop do le teh ter našo strokovnost. Zato je zelo pomembno, da že danes oblikujemo politiko ravnanja z vsemi vrstami nosilcev zapisov in določimo odgovornosti in odgovorne. Veliko nam lahko pomagajo tudi zakonski predpisi, ki podpirajo našo dejavnost. Čaka nas veliko nalog, med njimi tudi ustvarjanje novih organizacijskih struktur, priprava novih smernic in prakse, uvajanje novih tehnologij ter ponovna definicija starih konceptov, kot je na primer pomen originala v elektronskem okolju.

V okviru *prvega sklopa* o različnih pristopih pri oblikovanju politik trajnega ohranjanja je *prof. Zhixiong Zhang*, iz knjižnice kitajske Akademije za znanost, predstavil situacijo na Kitajskem. Od leta 1999 do leta 2003 je Kitajska podvojila vlaganja v raziskave in razvoj, kar je povzročilo tudi večjo znanstveno produkcijo. V zadnjih 14-ih letih se je število naslovov znanstvenih serijskih publikacij petkrat povečalo in internet je postal najpomembnejši medij za njihovo razširjanje. Na nekaterih kitajskih univerzah število naročenih tujih elektronskih serijskih publikacij celo desetkrat presega število tujih tiskanih publikacij. Danes so Kitajci naročeni na ca 6500 naslovov tujih serijskih publikacij iz različnih virov, ustvarjajo pa okrog 3000 domačih znanstvenih serijskih publikacij. V skladu s tem so se tudi navade kitajskih znanstvenikov prilagodile novemu mediju, saj večina uporablja le on-line dostopne vire. Zato je za Kitajce prvotnega pomena ohraniti vso to produkcijo za prihodnost. V ta namen oblikujejo različne oblike sodelovanja med kitajskimi knjižnicami v okviru različnih projektov, ki so usmerjeni na posamezna področja (disertacije, kitajski splet, elektronske serijske publikacije itd.). V nadaljevanju je prof. Zhang predstavil svoj predlog strategije povezovanja in sodelovanja knjižnic na področju trajnega ohranjanja, pri katerem naj bi se izkoristili že obstoječi konzorciji in določili različni

vidiki pri trajnem ohranjanju (kriterije selekcije, urejanje avtorskih pravic, odgovornosti, postopki itd). Za trajno ohranjanje dostopov do tujih elektronskih serijskih publikacij pa predlaga ustanovitev kitajske zveze za trajno ohranjanje digitalnih tujih znanstvenih revij (*CDPC - Chinese Digital Preservation Coalition for Foreign STM e-journals*).

Že od leta 2003, ko se je začel nemški triletni projekt NESTOR, v NUK-u spremljamo njegovo dejavnost. NESTOR je mreža ekspertov na področju trajnega ohranjanja digitalnih virov (*Network of Expertise in Long-Term Storage of Digital Resources*). Sestavljajo ga partnerji sedmih nemških organizacij, med katerimi sta tudi nemška nacionalna knjižnica in knjižnica goettingenske Univerze. Projekt financira nemško Zvezno ministrstvo za izobraževanje in raziskave v višini 800.000 €. Cilji projekta so: diseminacija informacij in znanj na področju trajnega ohranjanja, omogočati sodelovanje, oblikovati modele, predloge in standarde, osveščati javnosti o tem področju in podobno. Dejavnosti in rezultate tega povezovanja je predstavil *Stefan Strathmann* iz goettingenske Državne in univerzitetne knjižnice. V okviru mreže sta bili oblikovani dve delovni skupini, in sicer: delovna skupina za certificiranje zaupanja vrednih repozitorijev (avtorji certifikata DINI) ter delovna skupina za ohranjanje multimedijskih virov. Naslednji korak NESTOR je oblikovati nacionalno politiko za trajno ohranjanje. S tem v zvezi načrtujejo spodbuditi razpravo o oblikovanju nacionalne politike za trajno ohranjanje s pomočjo priprave in objave relevantnih dokumentov, priporočil in smernic ter z organizacijo delavnic in oblikovanjem delovne skupine za nacionalno politiko. Namen nacionalne politike naj bi bil določiti, kaj in kako naj se trajno ohranja, kako bodo ti elektronski viri dostopni v prihodnosti, kdo bo odgovoren za njihovo ohranjanje itd.

Več o projektu na spletni str. <http://www.langzeitarchivierung.de/index.php?newlang=eng>.

Skrb za trajno ohranjanje digitalnih virov v Veliki Britaniji sega v leto 1984, ko je bil ustanovljen Nacionalni urad za trajno ohranjanje. Njegove naloge je v večji meri prevzel JISC (*Joint Information Services Committee*), ki deluje od leta 2000. Bile so tudi druge zelo uspešne iniciative, kot je *Digital Preservation Coalition*, zveza 27 institucij, med njimi tudi OCLC in RLG, ki sta objavili zelo pomembna poročila s področja trajnega ohranjanja. Leta 2003 je bil ustanovljen Nacionalni arhiv, ki ima danes zelo bogate izkušnje z ohranjanjem 1000 let britanske zgodovine. Njihov pomemben prispevek je register računalniških formatov datotek PRONOM. Leta 2004 je JISC ustanovil Center za digitalno skrbništvo (DCC - *Digital Curation Centre*) za katerega je zagotovljeno financiranje v okviru projekta do leta 2007. DCC je konzorcij med Univerzo v Edinburgu, Univerzo v Glasgowu, UKOLN in CCLRC. Naloga centra je spodbujanje in podpiranje raziskovanja in drugih dejavnosti s področja trajnega ohranjanja elektronskih virov v Veliki Britaniji, interdisciplinarno razširjanje najnovejših znanj ter evalvacija različnih orodij, metod, standardov in politik na tem področju. Dejavnost DCC je predstavila *Manjula Patel*.

Njihova spletna stran je: <http://www.dcc.ac.uk>.

Drugi sklop je bil posvečen delovnim procesom (eng. workflows) v digitalni knjižnici. Tradicionalni procesi, ki so bili usmerjeni k trajnem ohranjanju analognega gradiva, ne ustrezajo več potrebam digitalne knjižnice in zato jih je potrebno ponovno definirati.

Reinhard Altenhoener, vodja IT enote v nemški nacionalni knjižnici, je predstavil model za arhiviranje elektronskih virov, ki temelji na modelu za upravljanje življenjskega cikla podatkov oz. digitalnih

objektov (*Information Lifecycle Management*), ki je že nekaj let v uporabi v industriji. V tem modelu so zajeti vsi procesi, od nabave elektronskih virov do uporabniškega dostopa do njihovih vsebin. V zvezi s tem je predstavljen projekt KOPAL, ki ga financira Zvezno ministrstvo za izobraževanje in raziskovanja v višini 4,2 milijonov €. Namen projekta je do leta 2007 razviti standardizirano rešitev za trajno ohranjanje elektronskih virov tudi za druge zainteresirane nemške knjižnice in industrijo. Za osnovo so vzeli nizozemski repozitorij, ki je bil zgrajen po referenčnem modelu OAIS, DIAS (*Digital Information and Archiving System*), ki ga je razvil IBM. Partnerji projekta so nemška Nacionalna knjižnica, Državna in univerzitetna knjižnica v Goettingenu, IBM in *Gesellschaft fuer wissenschaftliche Datenverarbeitung Goettingen* (GWDG). Na projektu tesno sodelujejo s Kraljevo knjižnico na Nizozemskem, ki je prva vzpostavila podoben sistem.

V nadaljevanju je *Johan Stapel*, vodja e-Depot v Kraljevi nizozemski knjižnici, predstavil njihov depozitni sistem za shranjevanje in ohranjanje elektronskih virov. Treba je omeniti, da so Nizozemci med prvimi začeli z gradnjo elektronskih repozitorijev. Model DSEP (*Deposit System for Electronic Publications*) je bil oblikovan že pred letom 2000 v okviru projekta NEDLIB. E-Depot, temelji na IBM-ovem repozitoriju DIAS, je integriran z drugimi knjižničnimi moduli in pripravljen je za vnos on-line serijskih publikacij, elektronskih knjig in CD-romov. Deluje od leta 2003 in trenutno vsebuje ca 4 TB gradiva, od tega 2200 on-line znanstvenih revij in 3.700.000 elektronskih publikacij. Dnevno obdelajo ca 50.000 elektronskih publikacij. Procesni v sistemu so oblikovani tako, da je omogočeno trajno skladiščenje vseh digitalnih virov.

Kot je bilo pričakovati, so se posvetovanja udeležili tudi Avstralci, ki

imajo verjetno najbolj dodelano strategijo za trajno ohranjanje elektronskih virov. *Gerard Clifton*, nadomestni vodja Oddelka za trajno ohranjanje digitalnih in avdio virov v avstralski nacionalni knjižnici, je predstavil arhitekturo sistema za upravljanje z digitalnimi viri in storitvami. Opisal je dizajn aplikacije "Digital Collections Manager", z natančnimi procesi pri prevzemu in upravljanju z slikovnimi in zvočnimi zapisi. Obenem je predstavil njihov nabor tehničnih metapodatkov za trajno ohranjanje in postopek dodeljevanja stalnih identifikatorjev.

Tretji sklop predavanj je bil posvečen arhiviranju dokumentov na spletu.

Prvi predavatelj v tem sklopu je bil *John Kunze*, ki je tehnolog za trajno ohranjanje kalifornijske Digitalne knjižnice. Ta je verjetno prva virtualna knjižnica na svetu, ki nima ne knjig, ne uporabnikov, storitve pa ponuja desetim fakultetnim knjižnicam. Ves fond je digitaliziran in študenti dostopajo do tega le preko interneta.

Pri trajnem ohranjanju so mnoge strategije, ki temeljijo na migraciji ali emulaciji podatkov, zelo drage in ne vemo, ali bodo v prihodnosti uspešne. Po besedah Johna Kunzea je do sedaj človeštvo imelo najboljše rezultate z najenostavnejšimi tehnologijami, ki so potrebovale minimalno tehnološko intervencijo. Kot primer navaja zapise na papirju, ali v novejši dobi mikrofilm. Pri digitalnih dokumentih si lahko veliko pomagamo, če poleg ohranjanja originalnega formata shranimo še njegovo zelo poenostavljeno različico, s čim manj specifičnosti. Na primer, poleg originalne datoteke v MSWordu, shranimo različico v ASCII. Pri tem John Kunze uvaja nov termin "data desiccation", ki dobesedno pomeni "sušenje podatkov", ker jih očistimo ali 'osušimo' nepotrebnih dodatkov. Uporaba omenjene metode je do sedaj bila testirana le na elektronskih

besedilih. Vprašanje je, ali je uporabna tudi za zvočne, slikovne in multimedijske zapise.

Li Chunming, vodja Centra za elektronske informacije v kitajski nacionalni knjižnici, je predstavil dejavnost nacionalne knjižnice na področju trajnega ohranjanja digitalnih virov. Tudi oni imajo sistem za arhiviranje elektronskih publikacij, ki temelji na referenčnem modelu OAIS. Metapodatke vnašajo po strukturah formatov MARC in Dublin Core, ter uporabljajo shemo METS. Iskalni sistem je kompatibilen z OAI in Z39.50. V okviru projekta WOCP (Web Information Collection and Preservation Project) selektivno zajemajo kitajski splet. Pri tem si pomagajo z robotom Flashget.

Julien Masanès, direktor Evropskega digitalnega arhiva (European Digital Archive - EDA), je predstavil dejavnost arhiva od njegove ustanovitve leta 2004. EDA je neprofitna organizacija namenjena trajnemu ohranjanju spleta in dostopanju do digitalne kulturne dediščine. Sodeluje z Mednarodnim konzorcijem za trajno ohranjanje interneta (IIPC). Z njegovimi članicami so razvili povsem novo orodje za zajemanje spleta, Heritrix ter modula za iskanje (NUTCH-WAX) in dostop do spletnega arhiva (WERA). V okviru IIPC pripravljajo nov format za shranjevanje datotek, zajetih na internetu.

Tretjemu sklopu je sledil bolj sklepni kot uvodni nagovor *Stephena Abramsa*, programskega direktorja Digitalne Knjižnice v Knjižnici harvardske Univerze. Poudaril je velik pomen, ki ga imajo formati datotek pri trajnem ohranjanju. Vsaka migracija v arhivski format ali v višjo različico formata vpliva na izvirnik elektronskega vira. Zato je zelo pomembno, da v arhivskem sistemu izberemo pravi format, ki nam bo v prihodnosti omogočal dostop do različic vsebine, ki so najbližje originalom. Poleg tega je treba pri migracijah nenehno

spremljati kvaliteto in celovitost elektronskih virov, ker se v datotekah lahko pojavijo nepričakovane napake. Predlaga, da se kot del strategije za trajno ohranjanje uvede ocena tveganj pri vsakem formatu v elektronskem repozitoriju. Pri tem si lahko pomagamo z različnimi registri formatov datotek (IANA MIME, Wotsit.org, Ace.net.nz, Whatls.com, PRONOM...), preko katerih lahko predvidimo tudi razvoj ali način dostopa do starejših različic. Problem je, da nobeden od teh registrov ni (dovolj?) izčrpen, obenem pa je njihovo dopolnjevanje vezano na finančna sredstva, ki ob zaključku projekta usahnejo.

V četrtem sklopu je Robin Dale, Programski vodja RLG, predstavila projekt PREMIS (*PREservation Metadata Implementation Strategies working group*), ki ga sponzorirata OCLC in RLG. Trideset strokovnjakov iz nacionalnih in univerzitetnih knjižnic, muzejev, arhivov, državnih institucij in privatnega sektorja že nekaj let pripravlja optimalni nabor metapodatkov, ki bi nam pomagal vzdrževati trajni dostop do ohranjenih elektronskih virov. Dosedanje raziskave na tem področju so bile preveč teoretične ali preveč naravnane na določen primer repozitorija. PREMIS pa skuša definirati semantične enote, ki bodo neodvisne od repozitorijev in sistemov za arhiviranje in bodo obenem bolj praktično naravnane, tako da bi omogočile izmenjavo podatkov med različnimi institucijami. Maja 2005 so objavili končno poročilo projekta PREMIS, v katerem so definirane omenjene semantične enote, spremlja pa jih tudi slovar podatkov s podrobnosti v zvezi z implementacijo, kakor tudi sheme XML, ki so kompatibilne z METS-om. Več o PREMIS:
<http://www.oclc.org/research/projects/pmwg/>

Michael Day iz univerze UKOLN v Bathu, Veliki Britaniji, že nekaj let deluje na področju ohranjanja elektronskih virov.

Sodeloval je pri ustanavljanju Centra za digitalno skrbništvo (DCC - Digital Curation Centre) v Veliki Britaniji in oblikoval podskupino za trajno ohranjanje elektronskih virov v okviru ekspertne mreže DELOS. DELOS je projekt, ki ga financira Evropska komisija, najprej v 5., sedaj tudi v 6. okvirnem programu. Sestoji iz več podskupin, ki obravnavajo specifična področja digitalne knjižnice, in sicer: arhitekture digitalne knjižnice; dostop do informacij in njihovo posebljanje; avdio-vizualni in ne-tradicionalni digitalni objekti; uporabniški vmesniki in vizualizacija; podatkovno rudarjenje (knowledge extraction) in semantična interoperabilnost; trajno ohranjanje elektronskih virov; ter evalvacija. V zadnjih nekaj let je bilo veliko iniciativ in projektov, ki so bili namenjeni raziskavi področja trajnega ohranjanja elektronskih virov. Problem je, da so mnogi projekti bili zelo specifični in prilagojeni potrebam določene organizacije ali znanstvenega področja. Namen podskupine DELOS za trajno ohranjanje elektronskih virov je združiti strokovnjake obstoječih in preteklih iniciativ in projektov ter omogočiti izmenjavo njihovih znanj in izkušenj na različnih področij trajnega ohranjanja, in sicer: na področju življenjskega cikla elektronskih virov v digitalnih knjižnicah; na področju razvoja interoperabilnih storitev in na področju upravljanja integriranih vsebin. Več o omenjeni podskupini DELOS:
<http://www.dpc.delos.info/>

Ameriška Univerza Cornell zelo tesno sodeluje z Univerzo v Goettingenu, predvsem na področju matematike. Medtem, ko bo Goettingenska knjižnica ohranjala znanstvene in strokovne revije s področja matematike, tudi tiste, ki jih bo pridobila od založnika Springer, Univerza Cornell pripravlja digitalizacijo matematične literature v okviru projekta Euclid. V ta namen bodo zgradili sistem za ohranjanje digitalnega gradiva, ki bo temeljil na referenčnem modelu OAIS. *Marcy E. Rosenkrantz*, direktorica

Knjižničnega sistema v Knjižnici ameriške Univerze Cornell, je predstavila načrt razvoja njihovega elektronskega repozitorija, ki ga gradijo v sodelovanju z Univerzo v Goettingenu.

Markus Enders, tehnični vodja goettingenskega Centra za digitalizacijo, je predstavil uporabnost METS-a (Metadata Encoding and Transmission Standard) za trajno ohranjanje elektronskih virov. METS je shema, ki temelji na XML in omogoča shranjevanje elektronskega vira, podatke o njegovi strukturi ter spremljajoče podatke (deskriptivne, administrativne in metapodatke za trajno ohranjanje). Markus Enders je predstavil možnost vgrajevanja metapodatkov iz PREMIS-a v METS.

Prosojnice predstavitev na PDF ter video posnetek konference so dosegljivi na strani: <http://rdd.sub.uni-goettingen.de/conferences/ipres/programme>.

Konference sem se udeležila s sredstvi projekta reUSE, v okviru katerega partnerske organizacije obravnavamo področje trajnega ohranjanja elektronskih virov. Več o projektu reUSE: <http://reuse.uibk.ac.at/>.

mag. Alenka Kavčič Čolić
Narodna in univerzitetna knjižnica

MEDNARODNA DEJAVNOST

MEDNARODNA PROJEKTA KNJIŽNICE OTONA ŽUPANČIČA: TUNE in PuLLS

TUNE (Training of Library Users in a New Europe)

Elektronski naslov projekta:
www.tune.eu.com

Knjižnica Otona Župančiča je kot pridružena partnerica sodelovala v enoletnem projektu TUNE, ki so ga tri splošne knjižnice (Helsingborgs Bibliotek iz Švedske, Randersegnens Biblioteker iz Danske in Toledo Biblioteca de Castilla-la Mancha iz Španije) prijavile v okviru programa Culture 2000.

Namen projekta:

- Ugotoviti, v kakšnem okolju deluje knjižnica in kakšne so njene ciljne skupine.

- Odgovoriti na nekatera pedagoška vprašanja: kako nastaja znanje, kakšni so učni procesi?

- Odgovoriti na vprašanja pristojnosti/sposobnosti: imamo knjižničarji potrebna znanja za učenje/izobraževanje uporabnikov?

Ciljna skupina: uporabniki knjižnice.

Cilj projekta: poiskati model učinkovitega izobraževanja in usposabljanja uporabnikov.

Zaključek projekta: oktober 2005.

KOŽ se je pridružila projektu v začetku marca 2005, ko sva se s kolegico Eriko Pečnik udeležili sestanka MT (Management team) v Randersu in se prvič podrobno seznanili s samim projektom. 1. aprila 2005 je bil na spletni strani TUNE objavljen model

izobraževanja za uporabnike knjižnice in delo se je lahko začelo.

V knjižnici smo za testiranje modela izbrali tri ciljne skupine:

1. Mlajše brezposelne z višjo izobrazbo – med 10.442 brezposelnimi v Ljubljani jih ima kar 34% višjo izobrazbo in med njimi je veliko mladih iskalcev prve zaposlitve. Tudi v našem servisu, Borzi dela, opažamo vedno več iskalcev informacij o zaposlovanju prav med mladimi z višjo izobrazbo.

2. Starejše / seniorje – v KOŽ že nekaj let izvajamo računalniško opismenjevanje odraslih in smo v ta namen tudi izdali poseben priročnik "Z računalnikom do informacij in gradiva".

3. Otroke, pripadnike bošnjaške narodnostne skupnosti – leta 2004 smo Ministrstvo za kulturo, NUK in deset osrednjih območnih knjižnic pričeli z nacionalnim projektom "Dejavnosti za narodnostne skupine v splošnih knjižnicah". V letu 2004 je KOŽ kot območna knjižnica za osrednjeslovensko regijo izvedla popis aktivnosti v knjižnicah regije in vzpostavila stike z nekaterimi društvi.

Vsako delavnico so izvajali po trije knjižničarji s predhodnimi izkušnjami, pri izvedbi smo združili individualno in skupinsko delo ter teoretične in praktične vsebine. Iz lastnih izkušenj vemo, da je učenje IKT često zelo dolgočasno, različni programi in orodja povzročajo pravi kaos v naših glavah, ki ga povečuje še preobilica informacij, dostopnih na internetu. Prav zaradi tega smo ponudili udeležencem naših delavnic možnost učenja IKT s pripovedovanjem zgodb in tako na lažji in bolj sproščen način dosegli zastavljeni cilj: dvig informacijske pismenosti in uporabe IKT v vsakdanjem življenju. Za pripovedovanje zgodb smo uporabljali vsaki ciljni skupini prilagojene programe in orodja ter posredovali informacije preko OPACa in interneta.

1. Kako poiskati službo v EU? – za mlajše brezposelne

2. Moj izlet v Alpe – za starejše

3. Slovenski knjižni kviz in ljubljanski zmaj – za otroke

Na koncu delavnic so odrasli udeleženci izpolnili vprašalnik in odgovori kažejo, da so bili udeleženci z novim pristopom zelo zadovoljni.

Kaj smo pridobili s testiranjem modela TUNE:

1. Testiranje modela je prineslo vsebinsko in formalno nadgradnjo ter osvežitev že obstoječega izobraževanja uporabnikov v knjižnici.

2. Spremembe v notranji organizaciji knjižnice: ustanovljena je delovna skupina za mednarodne projekte, vzpodbudili smo duha timskega dela in knjižničarji so s testiranjem modela tudi preizkusili svojo usposobljenost.

Informacijska pismenost je bila tudi glavna tema konference TUNE, ki smo jo od 12. do 14. junija 2005 organizirali za 37 udeležencev iz vseh štirih držav partneric v projektu na Brdu pri Kranju. Konferenco sta 12. junija odprla Blaž Peršin, načelnik Oddelka za kulturo in znanost na MOL, in direktorica KOŽ Damijana Hainz. Strokovni del konference se je pričel s kratkimi referati predstavnikov referenčnih skupin, ki so z zelo različnih vidikov osvetlili problematiko izobraževanja uporabnikov (vsi prispevki so dostopni na spletni strani TUNE).

Sam model in testiranje so predstavili člani delovnih skupin iz vseh sodelujočih knjižnic. Pravo težo predstavitvi sta pravzaprav dala dva udeleženca delavnice za mlajše brezposelne, ki sta opisala svoje vtise in izkušnje. Drugi dan smo na manjših delavnicah skušali odgovoriti na pet bazičnih vprašanj:

1. Kakšna profesionalna znanja potrebujemo?
2. Kako izbrati ciljne skupine?
3. O kulturni raznolikosti.

4. Zakaj sploh potrebujemo izobraževanje uporabnikov?
5. Izobraževanje uporabnikov v socialnem kontekstu.

Konferenco smo zaključili z vodenim ogledom KOŽ in Ljubljane.

Za promocijo projekta smo že pred konferenco izdali brošuro v angleščini s podatki o vseh štirih knjižnicah in namenu, cilju in poteku samega projekta TUNE.

Širši strokovni javnosti smo predstavili projekt TUNE na Poster Session v okviru letne konference IFLA (14. – 18. avgust 2005) v Oslu.

Od 11. do 12. septembra je potekalo zaključno srečanje v Toledu. Osrednja točka srečanja je bilo evalvacijsko poročilo, ki ga je za projekt pripravila zunanja ocenjevalka Bodil Jörgensen Schylit z Univerze v Lundu. Partnerice pa smo se odločile še za nekaj postprojektnih aktivnosti:

- Prevod modela »Training of library Users in a New Europe« v jezike vseh štirih partneric (danščino, švedščino, španščino in slovenščino).
- Promocija modela na lokalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju.

V KOŽ bomo prvič vključili izkušnje iz modela TUNE v redno izobraževanje uporabnikov (Računalniško opismenjevanje odraslih) v Tednu vseživljenjskega učenja oktobra 2005.

PuLLS (Public Libraries in Learning Society)

Elektronski naslov projekta:
www.pulls.dk

Knjižnica Otona Župančiča sodeluje v triletнем projektu PuLLS, ki ga je osem partnerjev (Knjižnice: Århus Kommunes Biblioteker iz Danske, Helsingin

kaupungin kirjasto iz Finske, Stadtbücherei Würzburg iz Nemčije, Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona iz Španije, London Borough of Sutton Library Service iz Velike Britanije in Knjižnica Otona Župančiča iz Slovenije; University of Brighton iz VB in MK5060 Full Circle Projects iz Nizozemske) prijavilo v program Grundtvig 1 / Socrates.

Namen projekta:

- Zagotavljanje informacijske pismenosti vsem državljanom preko neformalnega izobraževanja.
- Poudarjanje sprememb v naravnosti splošnih knjižnic od skladišč knjig do Open Learning Centres (OLC).
- Vključevanje v proces vseživljenjskega učenja.
- Odprt dostop do informacij za vse državljane.

Ciljna skupina: odrasli, ki imajo nižjo stopnjo formalne izobrazbe, in odrasli brez znanja IKT.

Zaključek projekta: oktober 2006.

Cilj projekta: vzpostavitev modela OLC za odrasle uporabnike.

Na prvem sestanku vseh 8 partnerjev januarja 2005 v Århusu smo oblikovali faze projekta in določili odgovornosti.

Celo pomlad 2005 je potekala v partnerskih knjižnicah raziskava. Poročilo nacionalne raziskave sestavljata poročilo o nosilcih neformalnega izobraževanja odraslih na nacionalni ravni in poročilo o procesih vseživljenjskega učenja v splošnih knjižnicah. Glavna ovira pri celotni raziskavi v Sloveniji je bila odsotnost prevodov spletnih strani večine ustanov in splošnih knjižnic v angleški jezik.

Od 11. do 15. septembra 2005 je v Århusu potekal seminar za pripravo modela OLC. Iz KOŽ sta se ga udeležili Darja Bolka in Barbara Cesar iz delovne skupine za mednarodne projekte.

Nekaj poudarkov s seminarja:

- Aktivnosti OLC naj vodijo knjižničarji, ki imajo za to posebna znanja. S tem je povezano permanentno izobraževanje knjižničarjev, ki niso le posredniki informacij, ampak tudi izobraževalci, svetovalci in pomočniki (teaching, coaching, training).
- Poleg usposobljenega osebja je pomembno okolje oz. atmosfera, v kateri se bo dejavnost OLC izvajala.
- Redno spremljanje aktivnosti OLC bo potekalo preko 24 video konferenc.

Do marca 2006 bo potekalo testiranje dejavnosti OLC v vseh knjižnicah, prve rezultate bomo preverili na srečanju aprila 2006 v Barceloni.

Simona Resman
Knjižnica Otona Župančiča

PREDSTAVLJAMO VAM

DELOVNI OBISK V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

New York, Cleveland, Seattle
25. avgust do 16. september 2005

Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) se je že nekaj let dogovarjala z nekaterimi vidnimi slovenskimi znanstveniki / kulturnimi delavci v tujini, da bi svoje bogato arhivsko gradivo zaupali v varstvo naši knjižnici. Sredi teh dogovorov nas je nenadoma zapustil dr. Rado L. Lenček (23. 1. 2005) in ker imajo tudi preostali sogovorniki preko 80 let, je postalo jasno, da moramo te dogovore pospešiti in čim prej tudi realizirati. Zato se je NUK prijavil na razpis Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, da bi nam odobrili finančna

sredstva za potovanje v ZDA in za prevoz gradiva v Slovenijo – urad je našo prošnjo delno odobril in nam namenil 350.000 SIT. Preostali del porabljenih sredstev pa smo vključili v projekt CRP »Konkurenčnost Slovenije 2001-2006« - V5-0805 - »Vzpostavitev sistema inventarizacije in varovanja knjižnične kulturne dediščine v zamejstvu in izseljenstvu«. Zaradi razmeroma kratkega obiska (3 tedni) sem se osredotočila predvsem na tri ameriška mesta kjer je gradivo že bilo zbrano na določeni lokaciji in ga je bilo potrebno le še urediti in pripraviti za transport.

Zapuščina dr. Rada L. Lenčka v New Yorku

Ugledni slavist, etnolog in kulturni delavec, ki je bil preko 40 let profesor na Columbia University v NY je vse gradivo hranil v svojem stanovanju na Riveside Drive. Zapuščina je sestavljena iz: njegovih rokopisov, strokovnih člankov in študij, bogate pisne korespondence in gradiva drugih avtorjev, ki so mu svoja dela pošiljali bodisi v vednost ali v kritično presojo. Ker je bil prav dr. Rado L. Lenček eden od pobudnikov za ustanovitev »Society for Slovene Studies« (SSS) - organizacije, ki bi medsebojno povežala slovenske znanstvenike po svetu in tiste, ki so delovali doma – se precej gradiva nanaša prav na to organizacijo (zapisniki sej, korespondenca med člani, vsakoletna strokovna srečanja – poročila in prispevki, publikacije, ki so jih izdajali (Letters in knjižna zbirka).

Zapuščina je sicer primerno hranjena, ni pa tematsko urejena (posebej je shranjeno le gradivo SSS), zato je bilo treba vse mape in fascikle na novo pregledati in izločiti dvojnike in številne kopije posameznih člankov (včasih tudi do 10 kopij, kar bi zelo podražilo sam prevoz, zato jih je bilo treba nujno izločiti). V enem tednu (26. 8. – 2. 9. 2005) sem pregledala približno polovico gradiva in za prevoz v Slovenijo

pripravila 16 škatel (banker's box). Gre predvsem za avtorske članke in knjige (tipkopisi + spremno gradivo, ki ga je potreboval za svojo raziskavo + 2 izv. separatov), kopije pisem, ki jih je pisal različnim naslovnikom po svetu in prejeta korespondenca. Med gradivom so tudi dela nekaterih drugih kulturnih delavcev v ZDA in korespondenca (dr. Rajko Ložar, dr. Jože Velikonja, dr. Toussaint Hočevar itd.), gradivo vezano na delovanje Ameriškega slovenskega svetovnega kongresa in gradivo vezano na njegovo delovanje na univerzi (študijski programi, potovanja).

V prihodnje bi bilo potrebno pregledati in urediti še drugo polovico zapuščine in odbrati tudi del bogate knjižnice, ki obsega ok. 4000 enot (predvsem angleška in druga slovanska literatura, ki je v NUK-u slabo zastopana).

Pomembno gradivo hrani tudi Lenčkova soproga, ga. Nina Lovrenčič Lenček – del literarne zapuščine svojega očeta, pisatelja Jožeta Lovrenčiča in osebna korespondenca. Ga. Nina je bila vrsto let zaposlena v univerzitetni knjižnici na Columbia University, kjer je skrbela za nabavo slovenskih in drugih slovanskih tiskov.

Slovenska prisotnost v Clevelandu

V mestu, kjer so Slovenci zapustili veliko svojih sledi, je čas vse bolj neusmiljen. Pripadniki predvojnih ekonomskih izseljencev so se praviloma že povsem asimilirani in nanje spominjajo le še nekatera imena zgradb, tovarn... Večina arhivskega gradiva teh izseljencev je uničena, nekaj malega je še shranjeno v cerkvenih arhivih (cerkev pri Sv. Vidu, cerkev Marije Vnebovzete v Colliwoodu) in v knjižnici *Western Reserve Historical Society* (WRHS) – knjige in nekaj osebnih zapuščin vidnejših Slovencev (gradivo je tam hranjeno v izredno dobrih pogojih – klimatizirano skladišče, ustrezne brez kislinke kartonske škatle, postopno mikrofilmanje in digitalizacija

gradiva, ki se najpogosteje uporablja/izposoja).

Del slovenske knjižne produkcije v ZDA in iz Slovenije je shranjen tudi v »*Cleveland Public Library*« (preko 1500 enot) – vendar je to bolj »mrtev fond«, ki se skorajda ne izposoja več.

Nadvse pomembna je »*Slovenska narodna čitalnica / The Slovene National Library*« na St. Clair Ave, ki bo prihodnje leto praznovala 100. obletnico svojega delovanja. Gradivo je urejeno kronološko (glede na prihod v knjižnico) in šteje preko 3000 enot. Zanj, kljub visoki starosti (85 let), še vedno skrbi Franc Kovačič. Knjižnica je uradno odprta vsako nedeljo od 10.-12. ure (oz. po dogovoru s knjižničarjem). Predvsem se pozna, da je knjižnica večino časa zaprta (izredno suh prostor, zatohlost in predvsem previsoka temperatura – preko 20 st. C).

V mestu je zelo prepoznavna tudi glasbena dejavnost Slovencev (polka). Imajo tudi svoj poseben muzej »*National Cleveland-Styl Polka Hall of Fame and Museum*« v Euclidu, kjer zbirajo vse gradivo, ki je vezano na glasbeno življenje (od plošč, kaset in zgoščenk, do instrumentov in kostumov). Imajo tudi stalno razstavo na kateri so predstavljeni najpomembnejši slovenski glasbeni ustvarjalci, mecenji in podporni člani, ki s svojimi finančnimi prispevki pomagajo pri vzdrževanju tega muzeja. Občasno pripravljajo tudi priložnostne razstave – trenutno so imeli razstavo harmonik. Arhivsko gradivo urejuje Cecilija Valenčič Dolgan, pri delu pa ji pomaga tudi brat Joe, ki je sploh eden od najbolj zavzetih Slovencev v Clevelandu.

Bogato glasbeno gradivo hrani tudi *Tony Petkovsek*, ki je tudi lastnik zasebne radijske oddaje in svojega studia. Pred nekaj leti je v neposredni bližini slovenske cerkve Sv. Vida nastal tudi pomemben stanovanjski objekt za

starejše Slovence/ke (nad 55 let) »St. Vitus Village«. Tukaj imajo tudi svojo »Slovensko pisarno«, ki jo je do letošnjega leta vodil Tone Oblak, sedaj pa je skrb zanjo prevzel Stane Gaser. V pisarni lahko ljudje kupijo oz. naročijo tudi različne knjige, periodiko in glasbene kasete oz. zgoščenke. Ker je večina stanovalcev nekoč živela v svojih zasebnih hišah, ki so jih morali prodati, so mnogi odstopili del svojih odvečnih knjig in plošč slovenski pisarni. Tako je spontano začela nastajati povsem nova zbirka slovenskega gradiva, ki se sedaj nahaja v prazni sobi v bližini.

Tudi številni posamezniki hranijo bogato arhivsko gradivo – npr. *Pavle Borštnik*, dolgoletni sodelavec radijske oddaje »Glas Amerike« (poleg gradiva, ki je vezano na to dobo, hrani tudi veliko korespondence, avtorskih člankov, rokopisno in glasbeno gradivo); dr. *Valentin Meršol*, ki hrani očetovo gradivo (dokumentarno gradivo in korespondenca).

V prihodnje bi bilo nujno potrebno vzpostaviti osebne stike s potomci nekaterih vidnih kulturnih ustvarjalcev – Karla Mauserja, Marjana Jakopiča, Mateta in Uroša Ressmanna.

Zapuščina dr. Jožeta Velikonje v Seattlu
Univerzitetni profesor dr. Jože Velikonja je po osnovni izobrazbi sicer geograf, vendar je veliko svojega časa namenil tudi proučevanju slovenskega izseljenstva. Zlasti je skušal na svojih številnih študijskih potovanjih po ZDA odkriti čim več »slovenskih sledi« (arhivskega gradiva – na sedežih etničnih cerkva, v knjižnicah in muzejih, v tovarnah in rudnikih kjer so delali Slovenci). O tem je napisal tudi več strokovnih člankov, ki jih je objavil v tujih in naših revijah. Skupaj z dr. Radom Lenčkom sta tudi pripravila imenik vseh pomembnih slovenskih ustvarjalcev v ZDA »Who's Who in the USA« (dve izdaji in ob tem je nastala tudi obsežna korespondenca). Poleg strokovnega

gradiva ima tudi zelo bogato korespondenco in nekaj gradiva, ki pripada drugim avtorjem (beležnice in zapiske etnologa dr. Rajka Ložarja, del literarne zapuščine svojega očeta Narteja V., del Zakrajškove zapuščine, sezname članov KSKJ iz Clevelanda). Vse gradivo sva že pregledala in ga že tudi odposlala v Slovenijo (9 škatel).

Na *University of Washington* imajo tudi bogato knjižnico (6 milijonov enot). Hranijo tudi večje število slovenskih knjig (osnova te knjižnice je Grivčeva knjižnica, ki so jo v šestdesetih in sedemdesetih letih dopolnili z nakupi v t. im. akciji »žito za Jugoslavijo« - v zameno pa so imeli finančni fond iz katerega so kupovali knjige).

mag. Rozina Švent
Narodna in univerzitetna knjižnica

OBVESTILA

PROŠNJA ZA GRADIVO O PAVLU GOLII

V Knjižnici Pavla Golie Trebnje smo si zadali cilj: zbrati vse gradivo Pavla Golie, po katerem se naša knjižnica imenuje. Poleg tega zbiramo gradivo, v katerem je na kakršenkoli način omenjen. V vsaki naši enoti (4) želimo postaviti poseben kotiček z njegovo zbirko, v osrednji knjižnici v Trebnjem pa postaviti tudi stalno razstavo z njegovimi predmeti. S tem namenom se obračamo na vse knjižnice in posameznike v Sloveniji, ki imajo gradivo (njegovo ali o njem) in ga ne rabijo, da ga odstopijo naši knjižnici. Vsem, predvsem šolskim knjižnicam, ki so reagirale na našo prošnjo preko elektronske pošte in so to že storile, pa se iskreno zahvaljujemo. Za vse dodatne

informacije smo dosegljivi na tel. št.:
07/34 82 113 in na elektronskem
naslovu: milena.bon@guest.arnes.si.
Iskrena hvala.

Milena Bon
Knjižnica Pavla Golie Trebnje

Vedno sem se pripravljena izobraževati
in dodatno izpopolnjevati glede na
zahteve delovnega mesta.

Bibliotekarsko delo mi je v veselje, zato
si želim opravljati ta poklic se naprej.
Dosegljiva sem na tel. št. 041/ 262744

BORZA DELA

PRILOGE

DELO IŠČE

Dipl. univ. filozof iščem zaposlitev. Moje
delovne izkušnje so: prodajal sem knjige
in sodeloval pri postavitvi arhiva (ob. 60.
obletnici Cankarjeve založbe) v
Trubarjevem antikvariatu, prevajam
strokovna besedila s področja
humanistike iz angleščine in francoščine,
sodelujem pri organizaciji in izvedbi
predavanj v klubu Gromka.

Marko Štempihar

tel: 040 649 268, 01 724 30 25

el. naslov: m_stempihar@hotmail.com

DELO IŠČE

Sem univerzitetna diplomirana
zgodovinarica in sociologinja kulture.
Diplomirala sem leta 2002. Od takrat
sem zaposlena kot informator in
izposojevalec v eni izmed splošnih
knjižnic v Ljubljani, vendar se mi delovno
razmerje izteče konec leta.

Leta 2004 sem opravila bibliotekarski
strokovni izpit, letos pa sem obiskovala
tečaj za pridobitev aktivne COBISS
licence.

Aktivno obvladam angleščino in
nemščino ter delo s programsko opremo
v računalniških okoljih Windows in
Linux. V knjižnici skrbim tudi za
administrativna dela.

1. V prvi prilogi objavljamo
**"Novomeško deklaracijo" Kakovostno
preživljanje prostega časa: splošna
knjižnična pravica**, sprejeto na
strokovnem srečanju splošnih knjižnic
"Knjižnica - igrišče znanja in zabave.
Splošne knjižnice in prosti čas", ki je
potekalo v Novem mestu med 12. in
13. septembrom 2005.

2. V drugi prilogi objavljamo **prispevke
s strokovnega srečanja "Knjižnica -
igrišče znanja in zabave. Splošne
knjižnice in prosti čas"**. Tokrat
objavljamo prispevke prvega sklopa. V
naslednjih številkah Knjižničarskih novic
bomo z objavljanjem prispevkov
nadaljevali.

Kakovostno preživljanje prostega časa: splošna knjižnična pravica

»Novomeška deklaracija«, sprejeta na strokovnem srečanju z mednarodno udeležbo:
»Knjižnica- igrišče znanja in zabave«. Splošne knjižnice in prosti čas. Novo mesto, 12.-13.
september 2005.

Splošne knjižnice so nepogrešljiv dejavnik preživljanja prostega časa, ki pomembno prispeva k njegovi kakovosti. S knjižnično zbirko in storitvami, ki ju strokovni kader v primernem prostoru in s primerno opremo ponuja posameznikom in skupinam za zadovoljitev njihovih raznolikih priložnostnih želja, interesov, potreb s področja informiranja, izobraževanja, kulture, omogoča uspešno, učinkovito in sproščujoče ustvarjanje, raziskovanje in druženje. Dramijo, spodbujajo, razvijajo in omogočajo aktivnost posameznikov s spoštljivim odnosom do okolja in ohranjanja različnosti.

Uspešnost zadovoljevanja potreb beležijo knjižnice v rasti članstva in izposoje knjižničnega gradiva in obiskovalcev raznolikih prireditvev, ne nazadnje pa tudi s količino novih del na knjižnih policah, ki so rezultat ustvarjalnosti v prostem času.

Prizadevanja knjižnic za razvoj pismenosti, še zlasti bralne, na različnih starostnih stopnjah in v različnih socialnih skupinah pa omogočajo, da posamezniki lahko izbirajo med informacijami, sledijo razvoju nosilcev in posrednikov informacij in jih koristno uporabljajo za preživljanje prostega časa.

Zato pozivamo vse, da se aktivno zavzamejo za povečevanje koristi prostega časa, tako da:

- ustanavljajo nove knjižnice,
- izboljšujejo kakovost obstoječih knjižnic (prostor, kader, opremo),
- omogočajo razvijati načrtno kakovostno nabavno politiko knjižnic,
- omogočajo razvijati ciljne storitve, prireditve v knjižnicah,
- spodbujajo sodelovanje knjižnic z drugimi ponudniki in nevladnimi organizacijami.

Za doseganje ciljev pa je potrebno v programu razvoja knjižnične dejavnosti izpostaviti tudi **potrebe prebivalcev s posebnimi potrebami**, in sicer:

- Dopolniti študijski program Oddelka za bibliotekarstvo z vsebino o organizaciji in izvajanju knjižnične dejavnosti za prebivalce s posebnimi potrebami.
- Dopolniti program dopolnilnega izobraževanja Centra za izobraževanje v NUK z vsebinami, ki so značilno povezane s knjižnično dejavnostjo za prebivalce s posebnimi potrebami.
- Spodbujati temeljne, predvsem pa aplikativne raziskave za razvoj knjižnične dejavnosti za prebivalce s posebnimi potrebami.
- Spodbujati sodelovalno delo knjižnic in knjižničarstva z drugimi znanstvenimi disciplinami, ki strokovno poglobljeno obvladajo značilnosti prebivalcev s posebnimi potrebami.
- Spodbuditi sodelovanje splošnih knjižnic s knjižnicami za posebne skupine prebivalcev.

- V vsaki osrednji knjižnici zadolžiti določenega strokovnega delavca za spremljanje in razvijanje knjižnične dejavnosti za ugotovljene potrebe prebivalcev s posebnimi potrebami.
- Program knjižnične dejavnosti vsake osrednje knjižnice in program prireditvev za prebivalce s posebnimi potrebami je potrebno pripraviti v sodelovanju s predstavniki pripadnikov skupin posebnih potreb.
- Spremljati dostopnost knjižnične dejavnosti v knjižnicah z vprašalniki Centra za razvoj knjižnic pri NUK in poskrbeti, da bodo potrebe teh prebivalcev zastopane v vseh dokumentih, ki se navezujejo na knjižnično dejavnost.
- Dopolniti založniške programe (tudi avdio in video) z vsebinami in oblikami sporočil za posamezne značilne potrebe prebivalcev s posebnimi potrebami (slepi, slabovidni, gluhi, naglušni, z motnjami branja in pisanja: npr. zvočne knjige, lažje berljive knjige in časopise) in omogočiti dostopnost teh posebnih izdaj v vseh knjižnicah.
- Vsaka publikacija se naj natisne v 3 do 5 odstotkih od vseh izdanih izvodov v velikem tisku (large print). Publikacije s to obliko tiska pa naj bodo v vsaki knjižnici urejene na vidnem mestu.
- Ustanoviti Komisijo za knjižnično dejavnost za prebivalce s posebnimi potrebami pri ZBDS in poskrbeti za njeno tesno sodelovanje z drugimi organizacijami, ki razvijajo bralno pismenost, npr. Bralno društvo Slovenije, Sekcija za mladinsko književnost, Društvo Bralna značka Slovenije in podobno.
- Kandidirati člana v Sekcijo za knjižnično dejavnost za prebivalce s posebnimi potrebami pri IFLA in poskrbeti za mednarodno sodelovanje pri razvoju knjižnične dejavnosti.
- Poskrbeti, da bo tema knjižnične dejavnosti za prebivalce s posebnimi potrebami zastopana na vseh strokovnih knjižničarskih posvetovanjih in primerno tudi na posvetih drugih strok, ki obravnavajo potrebe prebivalcev s posebnimi potrebami.

Knjižnice si prizadevajo z raznolikimi storitvami, predvsem pa s prireditvami, povečati možnosti za aktivno preživljanje prostega časa. Kljub prizadevanjem pa te niso dostopne vsem in ne na enaki kakovostni ravni v krajih, kjer ni knjižnice in kjer so te prostorsko, kadrovsko ter finančno šibko razvite. Še posebej pa so okrnjene potrebe posebnih skupin prebivalcev, ki jih knjižnice še niso uspele prepoznati kot cilje skupine in zanje primerno organizirati knjižnično dejavnost. Število teh pa raste in raslo bo lahko tudi število tistih, ki se ne bodo zmogli aktivno vključevati v razvoj okolja, če jim okolje s knjižnicami ne bo nudilo svoje strokovne pomoči. Zato udeleženci pozivajo vse, ki so kakorkoli povezani in odgovorni za delovanje in razvoj knjižnic, da se aktivno zavzamejo za uresničevanje teh določil.

Deklaracijo je pripravila delovna skupina za zaključke in sicer v sestavi:

dr. Silva Novljan
mag. Mateja Ločniškar- Fidler
Jadranka Zupančič
Nada Eleta
dr. Danko Plevnik
Dunja-Marija Gabriel

K N J I Ž N I C A

M I R J A N A
J A R C A

STROKOVNO SREČANJE Z MEDNARODNO UDELEŽBO

KNJIŽNICA - IGRIŠČE ZNANJA IN ZABAVE

Splošne knjižnice in prosti čas

Novo mesto, 12. – 13. september 2005

Hotel Krka, Novi trg 1

Tokrat predstavljamo naslednje prispevke s srečanja:

1. Prosti čas kot vrednota v osebni ekonomiji sodobnega človeka

prof. dr. Mirjana Ule, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana:

2. Filozofski aspekti potrošnje slobodnog vremena

dr. Danko Plevnik, publicist, Slobodna Dalmacija:

3. Novi študijski programi za bibliotekarstvo, knjižnice in prosti čas

dr. Primož Južnič, dr. Miha Kovač, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo:

4. Čas prostosti v knjižnici

dr. Silva Novljan, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana:

Diapozitiv 1

Prosti čas kot vrednota v osebni ekonomiji časa

Prof. dr. Mirjana Ule
Fakulteta za družbene vede, Univerza
v Ljubljani

Diapozitiv 2

Tematizacija prostega časa

- Prosti čas kot svobodni čas, kot čas od....
- Ritualizacija prostega časa v tradicionalnih družbah
- Prosti čas kot vrednota

Diapozitiv 3

Vloga prostega časa v osebni ekonomiji časa

- Prosti čas v vsakdanjem življenju človeka
- Prosti čas, vsakdanji svet, zasebnost
- Pragmatičnost vsakdanjega sveta
- Prosti čas skozi življenjski potek
- Prosti čas mladih kot prosti čas za...

Diapozitiv 4

Spremembe prostega časa v modernih družbah

- Ločitev prostega in delovnega časa
- Pomembnost delovnega časa in instrumentalizacija prostega časa
- Pomembnost zaposlenih in izguba družbene veljave tistih, ki niso zaposleni
- Kolonizacija vsakdanjega sveta

Diapozitiv 5

Spremembe časovne ekonomije v pozni moderni

- Individualizacija življenjskega poteka, odgovornosti, časovne ekonomije
- Asimetrična porazdelitev kapitalov in socialnih stisk v pozni moderni
- Ljudje dveh svetov; polarizacija časa in prostora

Diapozitiv 6

In kaj se dogaja s prostim časom v pozni moderni?

- Aktivni in pasivni prosti čas; medijsko in tržno voden prosti čas
- Čas prezaposlenosti in čas brezposelnosti
- Spremembe v življenjskem poteku; dekonstrukcija mladosti in brisanje ostrih meja med mladostjo in odraslostjo
- Starajoča se, dolgoživa družba

DR. DANKO PLEVNIK, Slobodna Dalmacija, Split, Hrvatska

FILOZOFSKI ASPEKTI POTROŠNJE SLOBODNOG VREMENA

Borba za slobodno vrijeme je borba ideja. Što je slobodno u slobodnom vremenu? Sve je više medijatora koje slobodno vrijeme od spontanog samointeresa pretvara u prisilnu industriju potrošnje slobodnog vremena koja ima odgovore na sve potrebne i nametnute probleme samorealizacije. U tom stvaranju slike idealne konzumacije slobodnog vremena odlučnu ulogu imaju mediji. Oni utvrđuju aktualnost i hijerarhiju svijesti o slobodnom vremenu, reklamirajući gotovo svaki proizvod u kontekstu atraktivnog stila života. Slobodno vrijeme postaje sezonsko traženje ali i trženje duhovnog stila života. Zbog toga se ne uviđa razlika između stila i načina života pa se slobodno vrijeme prihvaća kao "carstvo" stila života, kao nešto što nema utjecaja na stvarni život. Na taj način slobodno vrijeme za osobu biva izgubljeno i ona postaje tek potrošač ponude ideologije slobodnog vremena. To se može promijeniti ukoliko se u prostor slobodnog vremena unese potreba za smislom života kao regulatorom odnosa između stila i načina života te kvalitete života. No time se pojavljuju novi posrednici između nas i našeg slobodnog vremena: od nadrifilozofa koji nastoje iskoristiti našu nadu u slobodno vrijeme za njihovu vlastitu ideološku korist do filozofskih savjetnika koji pokušavaju filozofskim smislom problematizirati našu potrebu za smislom.

Slobodno vrijeme je i poligon duhovne borbe čovjeka sa samim sobom i sa svojom okolinom koja je zapravo danas u doba globalizacije čitav svijet. Mediji donose taj svijet u svačiju glavu, ali ne osiguravaju i kritičku distancu prilikom preuzimanja duhovnog sadržaja, budući da služe kao reklamna platforma oglašivača i imažističkih opinion-makera koji prodaju life-style. U tom hiperkonzumerizmu svakom se pojedincu i pojedinki nudi određena roba potreba. Intelktualci vole zamišljati da je njihova potrošnja slobodnog vremena autentična i potpuno lišena marketniške prisile, zato što se njihov izbor način upotrebe slobodnog vremena misaonog karaktera. Oni se uzdaju u premisu da je u slobodnom društvu slobodan izbor duhovnog života po definiciji zadan. Međutim, zašto se čini da postoji i prividan izbor? Zato jer potrošačka industrija i alternativna javnost nameću svoje ideale duhovnog stila života. Ne samo ideale nego i svoje proizvode. U čemu je sloboda izbora ako svi moramo čitati Da Vincijev kod? Nije dovoljno obući nošnju Hare Krišne i misliti da se time preuzeo istočnjački način života i mišljenja. Jer se kasnije, naime, znalo pokazati da je ta preuzeta novopečena duhovna oprema bila samo imidž, duhovni stil a ne fokus i smisao drugačijega života.

Slobodno se vrijeme troši na građenje alternativnog identiteta koji nadilazi prozaični radni identitet. Životni stil u tome ima funkciju nadoknade ukupne materijalne i društvene pozicije, ali on može biti i simbol samozavaravanja. O tome je iskreno progovorio holandski sociolog Van der Loo kad se koncem 1980-ih zapitao: "Zašto ne bi bilo moguće živjeti kao materijalist, a misliti kao postmaterijalist?"

Odgovor su nakon jednog desetljeća pružili tzv. "Bobosi" ili Bourgeois bohemians'. O njima je 2001. David Brooks napisao knjigu "Bobosi u raj" (Bobos in Paradise) objašnjavajući da je riječ o bivšim prznicama koje su se pomirile sa suživotom. Što to čine bobosi? Oni s velikim stilom obnašaju proturječnost koju je

najavio Van der Loo. Pišu ekološki članke a spavaju na madracima od škrljevaca, sudjeluju u povorkama protiv zagađenja okoliša a potom sjedaju u trkači automobil koji troši visokooktanski benzin.

Van der Loo je zanimljiv i zbog toga što nije samo otkrio dihotomiju između želje za posjedovanjem i kritičkog distanciranja od čina posjedovanja, već i borniranost intelektualističkog snobizma. Jer "kao što se netko može praviti važan s onim što ima, to isto može činiti i s onim što misli". Manipuliranje idejama nije ništa plemenitije od manipuliranja brandovima.

Mnogi javni intelektualci izruguju malograđane koji hitro prihvaćaju aerobiku ili preuzimaju nove logove, a ne vide nikakve analogiju u svom munjevitom akceptiranju likova i tekstova koji su također postaju značajni samo zbog toga što su medijski posredovani. Napraviti će sve da prvi kažu svoje mišljenje o nekoj stvari koja uopće ne zaslužuje rang javnosti. I njima je, na drugi način, također važniji uspjeh života u medijima nego uspjeh života u sebi. Uzbudljivije biti u milosti aljkave javnosti nego u razboritosti svog bitnog interesa.

Zašto? Zato jer je to tako odredila hijerarhija njihovih stvarnih intelektualnih vrednota. Vrhovna vrijednost je samozvano služiti medijskoj aktualnosti. Biti nadinformiran stalni je signal ekskluzivnosti pa se takvim intelektualcima i čini tako privlačno neizbježivim životni stil non-stop samopromoviranja. Jer ako izvan medija ne postoje događaji, ne postoje ni takvi "stilski intelektualci" kao stilski namještaj bilo kakve petparačke emisije. Oni, padnimo i sami na ovakav jeftini psihologizam, koriste javnost za sakrivanje svoje duhovne osamljenosti koja je uzrokovana slabim materijalom njihove osobnosti a ne općom krizom vrijednosti.

Prosječni čovjek izabire kurentni stil života kao dopunu vanjskog identiteta jer nije u mogućnosti trpjeti ontološku samoću. Treba, doista, imati i snage i živaca i volje za "ultramodernu usamljenost" da upotrijebim sintagmu francuskog šansonjera Alaina Souchona. Teško je u svakom trenutku imati svoj osobni stil. A i zašto bi ga se i moralo imati? Čovjek se zamori biti objektom vlastite stilizacije i poželi živjeti kao svi drugi, bez želje za beskonačnim stilističkim nadmetanjem, jer kad tad se stil života omasovi i dobije lokalne, regionalne ili nacionalne crte. Kad se Svjetlana Staljin vratila u Moskvu, njen je bivši muž učinio sve da se uključi u "ruski život", dakle da se iz svog "neobičnog" stila života vrati u "običan" način života.

Mnogi i ne prave razliku između stila i načina života. Američki glumac Richard Gere priznao je da ne može biti cool uvijek na isti način i voditi isti način života. Ali on govori o načinu života a misli na stil života, jer je njegov način života ostao gluma i on nije promijenio egzistenciju. A ono što radi unutar postojećeg načina života ima najčešće stilske reperkusije. Premda je svojim angažmanom dokazao da je veliki filantrop i premda je nesumnjivo da pruža veliku potporu i Dalaj Lami, ipak ne živi njegovim načinom života, već ga uglavnom koristi za duhovnu stilizaciju vlastitog. I slovenski predsjednik Janez Drnovšek ne razlikuje stil i način života. Prije svog izbora u 2002. godini izjavio je da se ne kani ženiti ni da postane predsjednik države jer svoj način života prilagodio vrhunskoj politici. To je krivo rečeno. On je svoj leđični stil života prilagodio politici koja je postala njegov način života.

Body building je način života za trenera a građaninu koji dolazi nekoliko puta tjedno on predstavlja samo stil života. Biti mornar ili kapetan broda je način života a ići povremeno na yachting pripada životnom stilu vikend skipera koji inače žive drugačijim načinom života. Vinogradarstvo i podrumarstvo su način života za zaposlene u tom sektoru, a pijenje vina, kako je pokazala jedna studija francuskog ministarstva zdravstva za Francuze je dio stila života.

Zašto inzistiram na ovoj distinkciji? Zato jer se stil života pokušava putem trgovačkog uma tumačiti kao postignuće kvalitete života a to jednostavno nije istina nego tek zavodljivi djelić istine. Životni stil stoji između načina i kvalitete života. On reflektira samo poneki, najčešće modni ili robni aspekt neke nove pojave koja se u danom trenutku može medijski prepoznati kao nova kvaliteta svakodnevnog života, recimo jogging, rolanje s walkmenom ili instant čitanje knjiga na zaslonu.

Pomama za stilom u kojem ćemo prepoznati vlastiti konjunkturni identitet proizlazi iz potrebe da budemo prisutni tamo gdje se navodno događa najintenzivniji život. Militanti životnog stila uvlače nas u svoje borbe, traže da se svrstavamo uz ove ili one kreatore, da budemo vojnici trgovačkog rata brandova. Tržišna logika širi se tamo gdje ne bi nikako smjela biti - na osobnost - pa se traži komercijalno "brandiranje osobe". A koliko je to stupino može se vidjeti na primjeru "rebrandiranja" Charlia Chaplina pomoću čega neki pantomimičari zarađuju po ulicama svjetskih metropola. Brandirati se može neki lik a ne osoba, jer smisao je osobe u biću i u vremenu njegove vlastite svijesti a ne u recepturi i proći marketinških investicija.

Kada su ubrzanje podjele rada, sažimanje svjetskog tržišta roba i dostupnost obrazovanja omogućili da se slobodnije i češće mijenja način rada, a time i način i kvaliteta života, nerijetki su povjerovali da se i smisao života može kupiti i primijeniti kao svaki drugi proizvod ili usluga. Zbog toga se često brkalo duhovni stil života sa smislom života. Novi religiozni i parareligiozni pokreti gorljivo uvjeravaju da se smisao pojedinaca i pojedinki može graditi isključivo na osnovi prihvatanja njihove nove a u biti nerealne i čisto ideološke osobnosti, koja ne treba imati nikakve veze sa stvarnim načinom života i konkretnom osobnošću prozelita.

Ako je točno ono što je tvrdio Ludwig Wittgenstein da su mnogi filozofski problemi lažni problemi i da su mnoga pitanja koje muče filozofe zapravo simptomi spoznajne konfuzije, treba li i filozofima nekakva klinika za "defilozofikaciju"? Američki neopragmatist i wittgensteinovac Richard Rorty smatra da je i filozofija neka vrst bolesti i da je onima koji je prakticiraju također potrebna terapija.

Takve nihilističke misli okupirale su Rortyja još 1979. kada je napisao knjigu "Filozofija i ogledalo prirode" (Philosophy and Mirror of Nature), protiveći se tezi da je um ogledalo prirode. Slijedeći Nietzscheov zahtjev da filozof mora svjedočiti svoju filozofiju osobnim primjerom, osnažio je svoje protufilozofijsko stanovište odricanjem profesure na Odsjeku za filozofiju na Princetonu koji se smatra najboljim u SAD-u. Otada postmodernistički proklamira smrt filozofije i predlaže da se izbjegava ljubav prema istini u realističkom smislu u korist ljubavi prema mudrosti. A to je ravnoteža između slušanja drugih i zadržavanja vlastitih pogleda.

Filozofe je podijelio u dvije vrste: sistemske poput Kanta i izgrađujuće (edifying) poput Nietzschea koji nam trebaju postati "konverzijski partneri". Fundacionalisti su ga kritizirali da na taj način intelektualni život srozava na diletantski diskurs, od čega se je on branio čestom ironizacijom vlastitih uvjerenja.

Za njega postoje dva načina da se život učini smislenim: treba imati želju za objektivnošću i želju za solidarnošću. Objektivnost se postiže kroz odnos prema nehumanoj realnosti (Bogu u judaizmu, kršćanstvu i islamu ili prema istini filozofa i znanstvenika), dok se solidarnost utvrđuje postavljanjem vlastitog života u odnos prema izabranoj zajednici, bilo povijesnoj ili zamišljenoj.

Kako funkcionira ironija kao dio takve epistemološke terapije kod Rortyja? "Reći da postajemo drugačiji ljudi, da se 'ponovno stvaramo' kad čitamo više, govorimo više i pišemo više je naprosto dramatičan način govorenja kako su nam rečenice koje

postaju istinite pomoću takvih aktivnosti često važnije od rečenica koje postaju istinitima kada pijemo više, zarađujemo više i tako dalje."

Ono što je Rorty htio učiniti za samoga sebe izraelski filozof Ran Lahav je pretvorio u praksu za druge ali ne filozofe, kojima se valjda u principu ili iz (njihovog) principa i ne može pomoći, nego za nefilozofe, dakle sve druge. Čitajući Freuda, on je uvidio da psihoanaliza ne može pružiti odgovore na sva pitanja. Jer ako netko pati od pomanjkanja smisla i dođe po pomoć u vezi toga što mu treba značiti život a dobije odgovor da je to usko povezano s njegovom željom što je kao dijete htio imati seksualne odnose s majkom, onda se gubi svaka relevantnost tog ozbiljnog pitanja. Oslanjajući se na Sclomita Schustera, već je 1992. u Haifi osnovao studij Filozofskog savjetništva (Philosophical Counseling), da bi 1994. s Louisom Marinoffom, predsjednikom Udruge američkih filozofskih praktičara organizirao Prvi međunarodni kongres filozofskog savjetništva a s Mariom Tillmanns s tog skupa izdao "Ogleda o filozofskom savjetništvu" (Essays on Philosophical Counseling, 1995).

Može li nam svaki filozofski smisao pomoći u traženju vlastitog smisla? Suprotstavljajući se pak tezi Daniela Bella o kraju ideologije, francuski sociolog Gilles Lipovetsky je u svojoj knjizi "Carstvo efemernog" (L'empire de l'éphémère, 1987) zaključio da se ideologije recikliraju u orbiti mode, pa su i "veliki govori o smislu zahvaćeni neuništivom logikom Novog", a da se "groznice smisla" umnožavaju velikom brzinom. Dakle, ako bi se oštrici kritike podvrgnulo nadrifilozofiranje, takav kritički pristup i osudu zaslužuje i pomodno prihvaćanje i širenje filozofske svijesti.

Lipovetsky podsjeća, među ostalim, na slično manipuliranje idejama kontrapulture, psihodelizma, trećesvjjetizma, antipsihijatrije, konzumerizma, ekologije. "Usporedno s njima u neposrednije intelektualnoj sferi žarili su i palili strukturalizam, semiologija, psihoanaliza, lakanizam, altiserizam, filozofija želje i 'nova filozofija'. A osamdesete godine nastavile su ples spektakularnim zaokretom neoliberalizma, barem onog državnog, 'konzervativnom revolucijom', povratkom svetome, zanosom 'korijenima'...".

Možda ovi "izmi" nisu izvlačili toliko novaca i digniteta kao nadrivjerski i nadrimetafizički pokreti, ali su utjecali na artikulaciju gledanja na sebe i svijet iz kojeg se potom izvlačio kategoričan smisao o svemu. Lakanizam se jedno vrijeme preporučivao kao odgovor za sva, ne samo osobna, aktualna pitanja, zamjenjujući nekadašnju jednako psihoerotsku svestranost freudizma.

Na koncu konca zar se ne bi i onda kada vjerujemo da mudro trošimo slobodno vrijeme, trebali zamisliti i zapitati troši li zapravo slobodno vrijeme nas? I je li naša dragocjena tajna mantra samo de ja vu kompulzija?

Diapozitiv 1

**Novi študijski programi za
bibliotekarstvo, knjižnice in
prosti čas**

Primož Južnič,

Miha Kovač,

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in
knjižarstvo, Filozofska fakulteta

Diapozitiv 2

Sodobna poslanstva knjižnic

Tri osnovna poslanstva

Diapozitiv 3

**Neenakopravno obravnavanje
poslanstev**

- Prost čas in njegovo preživljanje postajata vse pomembnejša v sodobni družbi. Zato je velika napaka, da se to poslanstvo knjižnic praviloma ne obravnava enakovredno z drugimi.
- Spremembe v medijskem prostoru, zelo vplivajo na spreminjanje navad v prostem času.

Diapozitiv 4

Spreminjanje medijskega prostora

- Leta 1984? so prebivalci ZDA v starostni skupini študentov na leto v povprečju namenili branju knjig 500 ur, leta 2004 pa le še 250.
- v Nemčiji se je čas, namenjen branju knjige, v povprečju zmanjšal z 22 na 18 minut dnevno, medtem ko se je uporaba drugih medijev povečala s 5 na 8 ur dnevno.

Diapozitiv 5

**Spreminjanje navad v prostem
času**

- Ti podatki pomenijo, da danes namenjamo knjigi manj prostega časa, kot smo ga pred dvajsetimi leti;
- Promocija knjige in branja ostaja še vedno ena od glavnih nalog knjižnic, vendar pa se morajo hkrati tudi prilagajati spremembam v medijskem svetu, saj drugače ne bodo izpolnjevale svojega poslanstva.

Diapozitiv 6

Zato morajo knjižničarji:

- poznati in razumeti spremembe, ki se dogajajo v medijskem prostoru, se jim prilagajati in jih po svojih najboljših močeh tudi usmerjati;
- razumeti vlogo knjige v širšem medijskem kontekstu;
- Si prizadevati, da bi bili pri oskrbi z knjižničnim gradivom, nabavi in posredovanju, bolj fleksibilni, kot jim to danes omogočajo toge interpretacije zakonodaje, če se ne želijo obsoditi na marginalizacijo.

Diapozitiv 7

Pri pripravi novega študijskega programa

- smo upoštevali tudi ta izhodišča in bodočim diplomantom poleg strokovno-knjižničnih znanj, ki so vezana na delovanje knjižnic kot informacijskih ustanov, omogočamo tudi splošno, širšo medijsko izobrazbo, ki jim bo omogočala razumeti družbeni in medijski kontekst, v katerem delujejo.

Diapozitiv 8

Zakaj sploh reforma študija?

- Ker hiter razvoj informacijske tehnologije in razvoj informacijske družbe terja nova znanja, ki jih pred desetimi leti še ni bilo;
- ker je smiselno, da je študij časovno in po količini obveznosti primerljiv s podobnimi študiji v EU;
- ker so se v Evropi in ZDA pojavili novi poklici, vezani na knjigo ali obdelavo informacij, za katere je smiselno izobraževanje na univerzitetni ravni.

Diapozitiv 9

Kaj so glavne značilnosti novih študijskih programov?

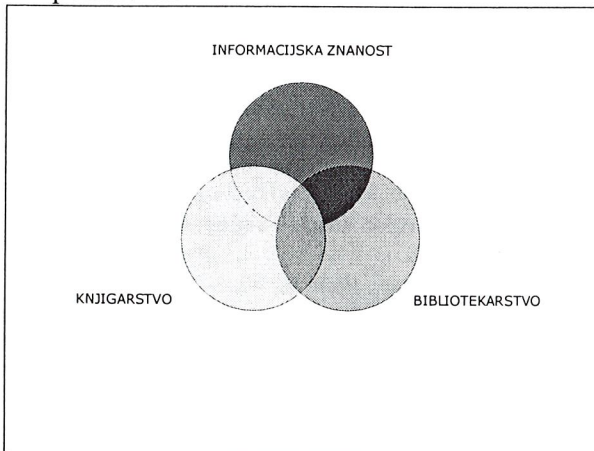
- Shema 3 + 2, ki omogoča neprimerno večjo fleksibilnost, kot sedanji 4-letni študij;
- po nekaterih francoskih in nemških zgledih bomo imeli tri nosilne smeri (bibliotekarstvo, informacijska znanost, knjigarstvo);
- Prva tri leta bo študij pretežno enoten, na drugi stopnji pa bo možen podiplomski študij bibliotekarstva, šolskega knjižničarstva, knjigarstva in informacijske znanosti.

Diapozitiv 10

Fleksibilnost študija

- Prepletanje znanj iz treh osnovnih področij;
- Možnost študija na drugi stopnji tudi za diplomante drugih smeri;
- Praksa kot pomemben in sestavni del študijskega programa;
- Mednarodno sodelovanje in primerljivost.

Diapozitiv 11

Diapozitiv 12

Željeni rezultati

- Usposobljeni strokovnjaki, diplomanti na obeh stopnjah študija;
- Nadaljnji in povezani razvoj področij treh osnovnih smeri študija;
- Krepitev sodelovanja tudi med dejavnostmi, ki jih tri osnovne smeri študija pokrivajo.

Diapozitiv 13

Primeri nekaj predmetov, ki usposablajo diplomante za delo v knjižnicah vezanim na preživljanje prostega časa

A

Knjiga v zgodovinskem in družbenem kontekstu

Osnove bibliotekarstva

Organizacija in delovanje knjižnic

Razvoj knjižnic in knjižničarstva

B

Sociologija medijev in znanja

Kulturne politike in knjiga v EU in Sloveniji

C

Knjižne vsebine v popularni kulturi

Književnost za bibliotekarje in založnike

Novo Mesto, 12-12 september
2005

13

Silva Novljan, Narodna in univerzitetna knjižnica

Čas prostosti v knjižnici

Izvleček

Knjižnica je prostor, kjer se lahko uživa prostost, pridobi prosti čas po učinkovito opravljenem nujno potrebnem delu, dobi spodbude in ideje za aktivno preživljanje prostega časa, kjer se uživa ob sprejemanje kulturnih, umetniških in drugih dobrin ali odkrivanju znanja. S svojo knjižnično zbirko in storitvami zagotavlja posamezniku pravico do prostega časa, pravico do preganjanja dolgčasa, do sproščujoče aktivnosti, kjer je v ospredju želja pred potrebo, pa naj si bo raziskovalna ali ustvarjalna, do časa, ko je lahko posameznik kar je, kar želi biti in to tudi v prostorih knjižnice.

Knjižnica mora pri uresničevanju namena posvečati pozornost dejavnostim, ki jih posameznik mora opravljati in tistim, ki jih želi. V prispevku opozarjamo na značilnosti njenega delovanja na tem področju, ugotavljamo, čemu daje prednost ter kako lahko razbremeni obvezno delo.

Ključne besede: knjižnice, splošne knjižnice, prosti čas, uporabniki, knjižnične storitve, branje, informacijska pismenost

0 Uvod

O prostem času lahko razmišljamo kot o možnem pozitivnem in negativnem elementu človekovega bivanja, o vlogi knjižnice v njem pa kot o dejavniku, ki lahko razvija njegove pozitivne učinke oziroma zmanjšuje negativne. Prizadevanja knjižnic segajo na področje ugotavljanja potreb ljudi v prostem času in na načrtno razvijanju knjižnične zbirke in storitev, ki prispevajo, da se prosti čas posameznikov povečuje in koristno (aktivno) preživi. Knjižnica ta čas, ki je namenjen predvsem sprostitvi, prepozna za pomemben dejavnik razvoja posameznika in okolja. Povezuje ga z uspešnim in učinkovitim opravljanjem določenih obveznosti, še posebej pa z raziskovalno dejavnostjo in ustvarjalnostjo posameznikov, ki ju drami, spodbuja in razvija oziroma omogoča. To pa so koristi, ki ne prinašajo zadovoljstva samo posamezniku, ampak tudi okolju. Ker se knjižnica zaveda pomena posameznika, njegove moči pri oblikovanju in razvoju okolja, se prostemu času načrtno posveča in oblikuje knjižnično zbirko in storitve tako, da povečuje število posameznikov, ki v prostem času raziskujejo, ustvarjajo, pri čemer poudarja spoštljiv odnos do okolja in ohranjanja različnosti.

V nadaljevanju si bomo pogledali, kako knjižnice obravnavajo prosti čas, kako zadovoljujejo potrebe prostega časa v knjižnici in zunaj nje. Pri tem se bomo naslanjali na podatke o uporabi knjižnice in poskušali iz analize izluščiti predloge za razvoj.

1 Prosti čas, knjižnična tema?

Brez težav najdemo na spletnih straneh urada za statistiko podatek, da so splošne knjižnice najbolj obiskani javni zavodi, bolj kot kinematografi, muzeji, gledališča, športni zavodi. V zadnjem poročevalskem letu 2003 so imele 8.492.742 obiskovalcev,¹ na državljana v povprečju 4,25 obiskov. Koliko bi jih šele bilo, če bi dosegle svoj cilj in povečale članstvo iz

¹ Novljan, 2004

sedanjih 25,38% včlanjenih prebivalcev na 40%?! Člani kar pogosto obišejo knjižnico, vsak v povprečju 16,83 krat, pri vsakem obisku pa si izposodijo v povprečju 2,55 enot knjižničnega gradiva iz knjižnične zbirke splošnih knjižnic, ki obsega 8.147.747 enot, ali pa se udeležijo katere izmed 13.296 njihovih prireditvev. Za to imajo kar precej priložnosti, saj jih vsako izposojevališče pripravi povprečno 56 na leto (izobraževalnih, kulturnih, pa tistih c ciljem razvijanja bralne kulture in za posebne skupine uporabnikov), na eni pa je okoli 40 obiskovalcev. Če bi se tem izposojevališčem pridružilo še manjkajočih, približno, 70 izposojevališč, 10 bibliobusov in če bi vsa dosegla razvitost, kot jo predvidevajo standardi², potem, recimo, bi imeli manj problemov s prostim časom.

Ali je prosti čas sploh problem, tema za knjižnice, ki ji je potrebno nameniti posebno pozornost? Bi knjižnice morda z rastjo prostega časa dosegle svoje cilje brez izboljšanja svoje dostopnosti, bi se z izboljšanimi zmogljivostmi lahko uspešno prilagodile potrebam sodobnega časa tudi brez posebne strokovne obravnave prostega časa? Ko se prosti čas kot tema izpostavi, takoj natrosi kopico vprašanj: kaj je danes prosti čas, je dolgčas prosti čas, imamo pravico do brezdelja, kdo ga ima, kako ga uporabi, ga potrebujemo, koliko, kaj pomeni za posameznika, okolje, gospodarstvo, potrošnjo, kulturo...za medsebojne odnose, koliko je prosti čas res prost, je potrebna in mogoča meja med prostim in obveznim, med družbeno priznanim in osebno hotenim, je nedelo, lenarjenje v prostem času priporočljivo, opravičljivo, ga imamo preveč, ga ne znamo uspešno izrabiti pa nas pahne v depresijo, in podobno, ki nakazujejo širino problematike, s katero se srečajo knjižničarji, ko načrtujejo storitve za njegovo uspešno in učinkovito preživljanje. Posameznik ima do njega zmeraj osebni odnos in pogosto zelo osebno opredelitev, npr. Peter Weibel pravi: »Prosti čas je edina resničnost našega življenja« (Pesnitve na razstavi 1973), ki se veže predvsem na posameznikovo svobodo pri opredeljevanju potreb in želja. Prosti čas je bil nekoč čas, ko si lahko počel, kar si želel, in bilo naj bi ga vsaj toliko, da si se spočil. Kocijan³ pravi, da je to »čas, ki nam ostaja po opravljenem nujno potrebnem delu.« Ugotavlja, da se je povečal in da obstaja težnja, da bi postal izredno pomembna sestavina pri oblikovanju človekove osebnosti. Obstaja ta težnja še danes, je pomembna sestavina načrtovanja knjižnične dejavnosti?

Prosti čas vsekakor ni samo geslo v katalogu knjižnic, vsebina knjižničnega gradiva, ampak tudi tema, s katero se morajo knjižnice spoprijeti in v organizaciji knjižnice in storitev predvideti tudi tiste za prosti čas njihovih uporabnikov. Načrtovati morajo njihovo kakovost, da jih bo posameznik zaznal kot osebno korist, ki mu prinaša zadovoljstvo. Ponudba knjižnic je lahko kar široka. Ponujajo možnosti za načrtovanje, izrabo prostega časa, pomagajo pridobiti prosti čas, spodbujajo rast prostega časa na račun skrajševanja časa za obveznosti, preprečujejo dolgčas, spodbujajo pestrost preživljanja prostega časa, preprečujejo osamljenost, ki jo lahko povzroča, ponujajo možnosti za učinkovito sprostitev, za njegovo skrajševanje z iskanjem možnosti za vrnitev izgubljene delovne obveznosti. Kako to počnejo danes, za koga, s kakšnim ciljem, kako uspešne so pri tem, s čim merijo svojo uspešnost, ne vemo kaj dosti. Francoski knjižničarji so poročali o porastu izposoje knjig ob zmanjševanju obveznega delovnega časa. Kocijan pa poroča⁴ da bi pri nas leta 1972 32,6% anketiranih bralo, pa nimajo časa. V naših splošnih knjižnicah se izposoja knjižničnega gradiva od leta 1990, kot poroča Novljan, povečuje zelo izrazito⁵, a študije o morebitnem vplivu prostega časa na porast izposoje nimamo. Ne vemo, ali je porast posledica vedoželjnosti, povečane dostopnosti knjižnic ali povečane količine prostega časa oziroma česa drugega.

² Standardi, 2005

³ Kocijan, 1974, str. 9

⁴ Kocijan, 1974, str. 20

⁵ Novljan, 2004, str. 19

Prosti čas je nedvomno pomemben element posameznikove uspešnosti in videti je, da je pomemben tudi za uspešno delovanje knjižnic, za uporabo njihovega gradiva in storitev. Tako upravičeno pričakujemo, da se bodo knjižnice trudile za njegovo povečanje tudi tako, da bodo posameznikom pomagale učinkovito dosegati njihove cilje, ki izhajajo iz delovnih in študijskih obveznosti. To se v resnici že dogaja in tako delovanje označuje knjižnico za prijazno ustanovo; kaže pa se npr. v pomoči za hitro izbiro gradiva, v informacijskem opismenjevanju, v oblikovanju študijskega prostora, v oblikovanju prostora za sprostitev, ki jo študirajoči potrebuje med študijem, in podobno. Strokovna priporočila za delo splošnih knjižnic upoštevajo prosti čas kot pomembno postavko pri načrtovanju njihove odprtosti. Bile naj bi odprte, kadar imajo prebivalci čas za njihov obisk, tudi v nedeljo, če je potrebno. Ob takem priporočilu pa se pojavijo še druga vprašanja: Kaj pa prosti čas knjižničarjev? Kako so motivirani za delo, ko imajo drugi prosto?, ki so povezana s kakovostjo opravljanja storitev in jih vodstvo knjižnice ne more zanemariti.

Kot vidimo, tema spodbuja razpravo o nalogah knjižnic in načinih njihovega izvajanja, o prioritetah pri omogočanju in zadovoljevanju potreb, ki izhajajo iz prostega časa. Vsekakor pa dostopnosti dobro delujoče knjižnice ne moremo izključiti iz aktivne izrabe prostega časa: vse več posameznikov jo uporablja in vse bolj pogosto. Vzroki so raznoliki in se vežejo na spodbujeno zanimanje za njihovo ponudbo, na povečano količino prostega časa, ali na kaj drugega, celo na pomanjkanja denarja za izbiro druge dejavnosti. Indeks števila enot knjižničnega gradiva na prebivalca je od leta 1990, ko so knjižnice imele 2,4 enote gradiva na prebivalca, zrasel v letu 2003⁶ na 170 (4,08 enote knjižničnega gradiva). Izposoja na člana ima v tem obdobju podobno rast, indeks 172, obisk članov v knjižnici tudi (indeks 168), izposoja na obisk pa le indeks 127. Člani knjižnic so postali redni obiskovalci knjižnice, obiskali so jo 6,83 večkrat v letu 2003 kot leta 1990, ko so jo obiskali 10 krat, k čemur je pripomogla tudi ponudba knjižničnega gradiva in storitev, ki je omogočala izbiro za potrebe obveznega in prostega časa, ob vsakem obisku pa so si izposodili le 0,55 več enot kot leta 1990. Člani so dvignili tudi povprečje izposoje na prebivalca iz 4 enot na 10,84 enot (indeks 271), ker se je povečalo tudi število članov (indeks 157). K tej rasti pa so prispevale knjižnice še s povečano ponudbo prireditev (indeks 210), s katerimi so vabile k branju in obiskovanju knjižnice.

Potreba po obiskovanju knjižnice se razvija v zelo zaželeno navado, za katero si prizadevajo knjižnice. Znotraj nalog na področju prostega časa bosta v prihodnosti v ospredju dve, ki ju bodo morale knjižnice razvijati še naprej za učinkovito pripravo storitev in uspešno zadovoljevanje potreb njihovih prebivalcev po aktivnem preživljanju prostega časa, ki bo razveseljevalo posameznika, ga osebno in osebno bogatilo ter mu omogočalo, da svoje zadovoljstvo, dognanja in spoznanja deli z drugimi. To sta:

- razvijanje pismenosti, še zlasti bralne,
- vzdrževanje in razvijanje tradicionalne knjižnice ob elektronski.

Prva naloga je pogoj za sprejemanje večine sporočil, ki jih ponuja knjižnica. V šolski knjižnici osnovne šole Milojke Štrukelj v Novi Gorici imajo napis »Najprej se učimo brati, potem beremo, da se učimo«, ki nas spomni, da je lahko vsako branje učenje in da je branje še zmeraj predpogoj za kulturne in socialne aktivnosti, tudi za kakovostno preživljanje prostega časa. Zato ni nenavadno, da mu knjižnice posvečajo trajno posebno skrb in da intenzivno sodelujejo pri njegovem razvijanju. Je tudi predpogoj za uporabo elektronskih virov, s

⁶ Novljan, 2004, str. 17.

katerimi knjižnice povečujejo dostopnost svojih knjižničnih zbirk in storitev za preživljanje prostega časa v varnem in spodbudnem okolju, kakršno ponujajo njihove spletne strani na medmrežju, dragoceno pa je branje tudi, ker daje močne spodbude za druženje.

Prav druženje, osebna komunikacija, pa je drugo pomembno področje, ki bogati prosti čas posameznika in okolje, in knjižnice ob naraščajoči individualizaciji, življenju znotraj zidov (delo na domu, izobraževanje na daljavo, nakupovanje na daljavo, uporaba knjižnice in drugih javnih zavodov na daljavo in podobno) še posebej skrbno razvijajo pogoje in storitve za aktivno osebno srečevanje posameznikov, skupin znotraj knjižnice ali z njeno pomočjo. Nobena dobra knjižnica ne spregleda svoje moči pri odpravljanju socialne izključenosti, še zlasti med otroki. Z njeno pomočjo in storitvami, kjer so še posebej pomembne prireditve, kjer se srečujejo bogati in revni, otroci iz različnih družbenih okolij, se lahko posameznik iz ranljivih socialnih skupin vključuje v aktivnosti brez diskriminacije, z občutkom sprejetosti krepi svojo samozavest in izraža ustvarjalne in socialne zmožnosti.

2 Preživljanje prostega časa s pomočjo knjižnice

Poglejmo si možnosti, ki jih knjižnica ponuja za branje kot najpogostejše prostočasne aktivnosti v knjižnici ali spodbujene z njeno pomočjo zunaj nje. Pomagali si bomo kar s Proustovim razmišljanjem o branju⁷, ker ponuja opredelitev namena branja, ki se navezuje na knjižnične storitve, načelno namenjene spodbujanju aktivnosti pri prebivalcih:

»Dokler je branje za nas spodbujevalec, čigar čarobni ključi našim najglobljim jazom odpirajo vrata bivališč, v katera sicer ne bi znali vstopiti, je njegova vloga v našem življenju odrešilna. Po drugi strani pa branje, kadar nas ne prebudi za osebno življenje duha, ampak ga skuša nadomestiti, kadar se nam resnica ne kaže več kot ideal, ki ga lahko uresničimo samo skozi intimni razvoj svoje misli in trud svojega srca, ampak kot nekaj materialnega, shranjenega med listi knjig kot sladkost, ki so jo pripravili drugi in po kateri moramo samo seči na polico v knjižnici ter jo pasivno zaužiti ob popolnem mirovanju telesa in duha, postane nevarno.«

Branje kot spodbuda je sprejeto v okolju knjižnice kot tisto, ki je kakovostno takrat, kadar ne nadomešča osebne dejavnosti, ampak jo vzdrži za aktivnost. Lahko je spodbuda v obliki ideje za drugo (nebralno) aktivnost, lahko je branje, ki aktivira naš razum, čustva. Koliko prostega časa namenimo takemu branju, lahko ocenimo po izposoji knjig v splošnih knjižnicah, ki so bolj kot druge knjižnice namenjene preživljanju prostega časa. Za tako oceno pa je morda še najbolj primerno leposlovje. Velja namreč za tipično branje v prostem času in je pogost način izrabe prostega časa. Najpogosteje sta bralka in bralec izbrala za branje leposlovje tudi iz založniških programov za leto 2000. Med 13 -timi vsebinsko in namembnostno različnimi področji v teh programih je izposoja leposlovja v splošnih knjižnicah v letu 2001 dosegla najvišji odstotek, 29,99%⁸. Odrasli so si izposojali predvsem nezahtevno leposlovje (84,17%), ostalo leposlovje občutno manj: sodobni roman (9,68%), poezijo (3,91%) in klasike (2,23%). K temu so jih spodbujale knjižnice, ki so ponudile največ nezahtevnega leposlovja (52,10%), poezijo malo nad njihovimi pričakovanji (23,53%), precej manj pa sodobni roman (15,13%) in klasike (9,2%). Struktura izbire ne kaže na pretirano aktivno preživljanje prostega časa, na aktivno sprostitev, prej na pasivno sprostitev, ki jo ponuja šablonska zgodba, zavita v nezahtevno besedilo.

⁷ Proust, 2004, str. 1517.

⁸ Novljan, 2005, str 146

Odrasli so si v letu 2001 izposodili v splošnih knjižnicah 243.764 leposlovnih knjig⁹. Koliko ur prostega časa jim je prineslo branje teh knjig in komu je bil tak način preživljanja prostega časa najbolj potreben? Na prvo mesto so izposojo leposlovja uvrstile vse kategorije bralcev: študenti, zaposleni, srednješolci, nezaposleni, upokojenci. Med temi skupinami pa so največji bralci leposlovja po številu izposojenih enot zaposleni člani, ne pa tudi po deležu leposlovja med ostalimi izposojenimi knjigami. Tu so prednjačili upokojenci s 67,5%, sledili so jim zaposleni člani s 37,6%, nezaposleni s 34,1%, srednješolci z 31,6%, študenti z 29,8%. Pri slednjih dveh skupinah članov, bi lahko nekaj njihovega branja prišteli tudi med študijsko obveznost.

Člani naših splošnih knjižnic imajo torej radi leposlovje in mu dajo prednost v načinu preživljanja prostega časa z branjem. Ta ljubezen pa ni brezpogojna. Če ni knjižnice, ali če je daleč, premagajo člani knjižnic pot do nje v primeru šolskih obveznosti, ko si želijo izposoditi učbenike, potrudijo se tudi do knjig s področja ekonomije in prava, ne pa za obisk knjižnice za aktivno preživljanje prostega časa s knjigo s področja umetnosti, religije, leposlovja, matematike, še zlasti ne na podeželju.¹⁰ Knjižnice so imele usklajeno nabavo s povpraševanjem pri leposlovju,¹¹ večjo ponudbo od povpraševanja pa pri družboslovju, umetnosti in religiji. Znotraj religije pa so člane pritegnili posamezni naslovi nadpovprečno. Bolj usklajeno ponudbo z željami so imele knjižnice pri priročnikih, ki so tudi priljubljeni med uporabniki splošnih knjižnic. Kar nekaj teh bi lahko povezali z aktivno uporabo prostega časa, vse več pa se uporabljajo tudi pri formalnem izobraževanju. Lahko pa bi imele knjižnice večjo ponudbo na področju medicine, po kateri posegajo člani tudi takrat, ko ni v priročniški obliki.

Taka nabavna politika ne spodbuja ravno pestrosti preživljanja prostega časa. Knjižnica nedvomno sodeluje pri človekovem izobraževalnem, intelektualnem in sprostitvenem življenju s tem, ko z nabavno politiko oblikuje strukturo branja. Pri tem mora delovati v javnem interesu. Ta se vsaj sedaj kaže, če pogledamo dokumente ministrstva za kulturo,¹² v spodbujanju kakovosti branja. To pa ni vselej usklajeno z liberalno usmerjeno knjižničarsko doktrino »ljudje naj berejo, kar želijo, samo da berejo«. Oblikovana je verjetno na ugotovljenem nivoju bralne pismenosti. Knjižničarji dajejo prednost pri zadovoljevanju bralnih potreb tistim, ki izhajajo iz želja, pa ne samo zaradi potreb prostega časa, ampak tudi zaradi upoštevanja bralnih zmožnosti svojih članov. Zadnje čase pa že srečujemo v njihovi dejavnosti prireditve za ciljne skupine, s katerimi poskušajo dvigniti bralno pismenost¹³ in tako pripomoči k pestrejši izbiri gradiva in s tem h kakovostnejšemu načinu preživljanja (tudi prostega) časa.

Nabavna politika naj bi skupaj s storitvami pomagala posameznikom načrtovati prosti čas v skladu z njihovimi željami, zmožnostmi in možnostmi, kje in kako ga naj preživijo, ponudi lahko izbiro načinov. V to izbiro pa se vse bolj vključuje neknjižno gradivo, ki povečuje pestrost preživljanja prostega časa in razvija druga področja pismenosti (npr. vidno, slušno), posameznikom s posebnimi potrebami pa je pogosto tako gradivo tudi edina pot do avtorjevih sporočil. Avdiovizualno gradivo, za uporabo katerega potrebujemo tehnično opremo, pa privabi uporabnika, da svoj prosti čas preživi v knjižnici, kadar sam nima opreme.

⁹ Novljan, 2005, str. 135

¹⁰ Novljan, 2005, str. 140

¹¹ Novljan, 2005 str. 139

¹² Nacionalni program za kulturo, 2004

¹³ Martinčič, 2005

3 Preživljanje prostega časa v knjižnici

Knjižnica daje veliko, ko omogoča neomejeno izbiro pri zadovoljevanju raznolikih potreb, tudi za lenarjenje, branje brez slabe vesti, načrtovanje preživljanja prostega časa, za pozabo, začasen odmik iz realnosti z berilom, ki po koncu branja omogoči vstop v realni svet brez popotnice, kakršno ponuja kakovostno berilo v obliki dvomov, vprašanj, želje po komunikaciji z drugim, po razčiščevanju, raziskovanju. Ko je taka izbira pretehtana uporabnikova odločitev za sprostitev, bo koristna in nič ne bo škodovala knjižničarjevemu profesionalnemu ugledu. Ta se zamaje, ko knjižničar ne spoštuje uporabnikove zmožnosti in mu ne pomaga pri izbiri gradiva za preživljanje prostega časa v skladu z njegovimi možnostmi.

Številke vsekakor opozarjajo kulturno administracijo in knjižničarje, da premislijo, v katero smer razvijati knjižnice, kjer podkrepiti, podpreti njihovo delovanje, predvsem pa opozarjajo, da je vsak posameznik vreden pozornega pogleda in obravnave in najboljše storitve. Posebno obravnavo bi tako potrebovale skupine prebivalcev s posebnimi potrebami, ki še niso uporabniki knjižnic. Pa ne zato, ker ne bi imeli prostega časa, imajo ga lahko celo preveč, več kot želijo, ampak zato, ker jim knjižnice ne ponujajo gradiva in storitev v skladu z njihovimi zmožnostmi (etnične skupine, slepi, slabovidni, gluhi, naglušni, brezposelni in podobne ranljive skupine).

Pravica do prostega časa ni dobrina samo za tiste, ki so v delovnem razmerju, zato mora knjižnica ugotavljati potrebe po aktivnem preživljanju prostega časa pri vseh prebivalcih. Posebne pozornosti bodo deležne skupine, katerih posamezniki pogosto obiščejo knjižnice, da bi znotraj njih koristno izrabili svoj prosti čas. Zato danes poudarjajo v oblikovanju knjižničnega prostora stol in različnost njegovih pojavnih oblik pove marsikaj o raznolikosti ponudbe za aktivno preživljanje prostega časa v knjižnici, znotraj katere se neovirano srečujejo v komunikaciji avtor, uporabnik in knjižničar kot posrednik med obema. Avtorjevo sporočilo privabi posameznika v knjižnico, ki mu ponudi poleg tega še pogoje (dejavnosti primeren prostor in opremo), da ga uporabi za informiranje, študij, raziskovanje, sprostitev. Prihajajo pa tudi zaradi druženja, ki ga knjižnice spodbujajo s prireditvami ali z oddajanjem prostora, prihajajo zato, da znotraj knjižnice predstavijo rezultate svoje ustvarjalnosti, ki so lahko tudi posledica prostega časa, ali pa prihajajo, da si skrajšajo prosti čas s pomočjo knjižnice, da s študijem pridejo do dela, do obveznosti, prihajajo, da so sami s sabo. Raznolikost namenov, ki usmerjajo ljudi v knjižnico, ta lahko še poveča. Načrtno spodbuja obisk na različne načine, pri čemer so ji pri spodbujanju v pomoč raziskave o preživljanju prostega časa. Njihove podatke uporabi za nagovor in oblikovanje ponudbe, ki je dodatna vrednost k njihovemu sedanjemu načinu preživljanju prostega časa. Načrtnega snubljenja se knjižnica loti zato, ker ve, da dober prvi obisk ne bo zadnji, da se posamezniku z vstopom v knjižnico odpirajo možnosti, ki jih morda ni poznal, in uporaba katerih lahko njegov prosti čas spremeni v korist tudi za druge. Zato knjižnica jasno pove, kaj nekdo lahko počne v knjižnici, kje, kako in zakaj.

4 Koristi preživljanja prostega časa v knjižnici

Odlika knjižnice je prosta izbira prave možnosti za zadovoljitev prepoznane potrebe. Druga odlika je varnost, ki jo zagotavlja pri uporabi informacij, bodisi znotraj fizičnega ali virtualnega prostora, tretja pa prijaznost storitev, ki jo razbiramo iz enostavne in hitre dostopnosti informacij, spoštljive obravnave potrebe in posameznikove zmožnosti za njeno zadovoljitev. Potrditev kakovostnega delovanja išče knjižnica v rasti števila članov, izposojenih enot knjižničnega gradiva, predvsem pa v zadovoljstvu uporabnikov. Na rast

številki vplivajo namreč tudi uporabniki, ki so bili nezadovoljni z izbiro, ureditvijo, pomočjo, svetovanjem, a so prisiljeni obiskati knjižnico, ker nimajo druge izbire. Zato se knjižnice trudijo zmanjševati možnosti za slabo počutje. Učinkovita pot za to je vključevanje javnosti v delo knjižnice, v oblikovanje in izvajanje programa. Na ta način pa lahko marsikateremu posamezniku pomagajo aktivno preživeti tudi prosti čas. Prostovoljno delo kot možna oblika preživljanja prostega časa si počasi utira pot v naše knjižnice in je dragocen prispevek za kakovostno preživljanje prostega časa drugih (pomoč pri učenju, branje drugim, družabne igre in podobno), pa čeprav ne bo zmeraj preživet v knjižnici (npr. knjižnica v posameznih primerih s soglasjem staršev omogoči le tem, da niso prisotni v knjižnici v času ure pravljic), lahko pa obogati tudi ponudbo knjižnice (npr. zbiranje domoznanskega gradiva, predstavljanje gradiva).

Kakovostno delo knjižnice omogoči, da je čas v knjižnici preživet koristno. Občutek zaželenosti, prostosti je tisti, ki zmore prosti čas, pa tudi obvezno delo, spremeniti v sproščujočo aktivnost, še zlasti ob zavedanju, da lahko računamo tudi na knjižničarjevo pomoč. Knjižnici se z večanjem in sedanjim poudarjanjem aktivnega preživljanja prostega časa povečujejo možnosti za ciljno načrtovanje storitev za raznolike načine preživljanja prostega časa. Pri tem se knjižnica poveže z drugimi ponudniki in z sodelovanjem oklepi svoj položaj v okolju. V okoljih z bogato ponudbo je navadno ponudba knjižnic bogatejša, prav tako obisk knjižnic. Še posebej skrbno mora knjižnica pripraviti ponudbo storitev za kraje, kjer je malo prostega časa ali malo možnosti za raznoliko preživljanje, pri čemer te niso povezane le z denarjem, ampak tudi s kulturo bivalnega okolja. V tem primeru še posebej izstopa sodelovanje z okoljem, z vsemi društvi, v katera se ljudje včlanijo, kjer preživljajo prosti čas. S predstavljanjem društvene dejavnosti v knjižnici se bogati domoznanska dejavnost knjižnice, članstvo in možnosti za pripravo skupnih razvojnih projektov. Koristi preživljanja prostega časa v knjižnici ali z njeno pomočjo so obojestranske, imata jih knjižnica in uporabnik, njihovo merilo uspešnosti pa je zadovoljstvo uporabnika in gospodarska rast okolja ter rast kulture bivanja.

5 Zaključek

Kam naj grem?, Kaj naj počnem? sta pogosti vprašanji na področju prostega časa, na kateri je možno dobiti odgovor tudi v knjižnici. Ker tega še nimajo vsi prebivalci v zavesti, je prav, da jih knjižnica spomni na to in jim ponudi konkretne storitve, pri čemer ne bo nič narobe, če bo šla v podrobnosti, kadar bo to potrebno za pridobitev določene skupine, npr. povabilo strastnim reševalcem križank na reševanje križank. Izbiranje vsebine za ugotovljene potrebe dopolnjuje prav tako pomembna izbira načinov izvedbe storitev. Knjižnica ne bo dosegla uspeha samo z dobro zbirko knjižničnega gradiva, ampak takrat, ko jo bo potrebam primerno predstavila. Predstavljanje se začne z vsebinsko obdelavo v katalogu, znotraj katere lahko predstavi tudi namen dela, z ureditvijo gradiva v prostem pristopu, ki je lahko tematska (zgodbarska), teme pa izbrane z upoštevanjem interesov okolja, s posebnimi ponodbami za posamezne cilje skupine, in podobno. Programi, ki jih razvijajo knjižnice za aktivno preživljanje prostega časa kot posebno ponudbo, so pogosto narejeni tako, da uporabniki pridobijo še nekaj znanja o uporabi knjižnice in informacijskih virov, spoznajo posebnosti knjižničnega gradiva in zbirk, s čimer si povečajo možnosti za izbiro. Npr. povabilo k izdelavi družinskega drevesa, k spoznavanju rojstnega kraja, je hkrati lahko informacijsko opismenjevanje in promocija domoznanske zbirke, ki privabi še zlasti ljudi, ki jih veseli raziskovanje, ki radi brskajo po knjižničnem gradivu in se pomikajo od enega elektronskega vira do drugega. Nova tehnologija je še posebej uporabna za zanimivo in privlačno oblikovanje dejavnosti, pri čemer igra ni izključena. Pri slednji je raziskovanje, iskanje rešitve

vabljava dejavnost, ki lahko poteka po zavutih poteh, v nasprotju z iskanjem odgovora na določeno vprašanje, kjer je pričakovani rezultat izbrano gradivo, informacija, ki je vabljava, ko je enostavna. Zapleteno iskanje marsikoga odvrne in raje uporabi druge vire, npr. Googl.

Knjižnica lažje pridobi uporabnike na svojo spletno stran, ko jo ti poznajo in cenijo njeno delo. Ti bodo uporabljali digitalizirano gradivo in obisk priporočali še drugim. Ta pa se ne bo končal na spletni strani, slej ko prej bo uporabnika pripeljal v knjižnico. Osebno obveščanje, ki ga opravlja zadovoljen uporabnik, je najboljšo povabilo v knjižnico. Lahko testirate. Odgovorite znancu, ki vas vpraša, »Kaj naj počnem?«, »Pojdi v knjižnico!«, in dobili boste odgovor na vprašanje, kako uspešne so knjižnice pri zadovoljevanju potreb prostega časa. Zanje se odločamo, ko nam ponujajo več kot drugi. To je lahko drugačno, boljše, udobnejše, cenejše, bogatejše, svobodnejše, kar predvsem pomeni: dobro, dostopno z manj ovirami. Oblikovanje take ponudbe je zahtevna naloga sodobnega menedžmenta, ki je, še zlasti v primerjavi z vodenjem in upravljanjem v prejšnjem družbenem sistemu, postavljen pred hudo konkurenco in skupaj z uporabnikom pred grožnjo, da se bo kulturno poslanstvo knjižnice spremenilo v komercialno ponudbo. Tega seveda ne morejo preprečiti še tako dobri zakoni in strokovna priporočila, ko vodstvu in osebju knjižnice nista jasna namen knjižnice in njena moč. Njihova prizadevanja bodo velika, učinek pa lahko vprašljiv. Hudo je, če zlorablajo njeno poslanstvo, namerno ali nevede, lahko celo s prepričanjem, da opravljajo koristno delo. Zato je še zlasti poudarjanje sprostitve in užitka pri prostem času potrebno uporabljati s premislekom; ti cilji so lahko hitro doseženi, ne vodijo pa v osebni in osebnosti razvoj. Vsekakor pa je priporočljivo, da tudi pri tej nalogi knjižnice sodelujejo z drugimi organizacijami, tako so hkrati prisiljene svoje poslanstvo nenehno preverjati, utemeljevati in ohranjati drugačnost znotraj podobnih ponudnikov storitev. Knjižnica pa svoje poslanstvo lažje uresničuje v okolju, kjer ustanovitelji podpirajo njene cilje in kjer njeno delo vključujejo v prizadevanja za izboljšanje kulture bivanja. V takem okolju ni nenavadno, da splošna knjižnica deluje brezplačno, članstvo v splošni knjižnici pa prinaša ljudem lahko celo brezplačen obisk javnih muzejev in galerij in drugih javnih ustanov, ki so pomembni za širjenje znanja in vedenja. S takim načinom dela je položena pot za sodelovanje med njimi pri organizaciji in izvajanje aktivnosti za raziskovalno in ustvarjalno sproščujoče delovanje posameznikov in skupin v prostem času.

P.S.

Prav ob zaključku tega pisanja sem prejela počitniški pozdrav: Živjo, pišem ti s sanjskih počitnic, ki jih preživljam s slovenskimi zvezdami! Mateja.

Na kartici Knjižnice Bežigrad je slika knjižnice, iz katere se vijejo imena slovenskih avtorjev. Hvala avtorjem za to izvirno spodbudo za preživljanje prostega časa!

Literatura:

Kocijan, G. Knjiga in bralci. – Ljubljana: Kulturna skupnost Slovenije, 1974.

Martinčič, T.: Posvetovanje » Knjižničarji spodbujamo branje« .- Knjižničarske novice 15(2005)6, str. 1-5.

Nacionalni program za kulturo. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, 2004.

Novljan, S. (2005). Knjižničarstvo . V: Knjižna kultura. / Breznik, M.& Novljan, S. & Jug, J. & A. Milohnič, A. Sprema beseda G. Kocjan.- Ljubljana: UMco, 2005, str. 84-160

Novljan, S.: Splošne knjižnice. Poročilo za leto 2003.- Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica 2004.

Proust, Marcel: Na pragu duhovnega življenja.- Sodobnost 68 (2004)dec, str. 1516-1519.

Standardi za splošne knjižnice (za obdobje od 1.maja 2005 do 30. aprila 2015).- Ljubljana: Republika Slovenija: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. 21.april 2005